

GUIA D'ORIENTACIONS SOBRE ELS SERVEIS D' EDUCACIÓ AMBIENTAL EN L'ÀMBIT MUNICIPAL

© Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana (CEACV)

Gener del 2023

Edita

Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana (CEACV)

Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica

Ctra. Siderúrgica, km 2

46500 Sagunt

ceacv@gva.es

<https://agroambient.gva.es/es/web/ceacv>

Contingut

Aquest contingut ha estat elaborat amb la col·laboració d'Ecosilvo Consultoría y Educación Ambiental (Grupo Silvoturismo).

1. Introducció	pág. 4
2. Conceptes i qüestions clau	pág. 6
3. La clau ambiental en las políticas municipales	pág. 10
4. El papel de la comunicació i de l'educació ambiental per a la transició ecològica en l'àmbit local	pág. 14
5. Marc normatiu	pág. 19
6. Unitats d'educació ambiental en les entitats locals	pág. 22
7. Orientacions per a planificar l'educació ambiental en els municipis	pág. 25
8. L'educació ambiental en el marc del pla integral de residus	pág. 30
9. La contractació de professionals de l'educació ambiental	pág. 33

L'educació ambiental és una necessitat per a la transició ecològica

El model econòmic i social que hi ha en les nostres societats genera afeccions que demanen una resposta integral del conjunt de la ciutadania. A fi de garantir un futur viable, sostenible i pròsper, s'han de dur a terme accions, tant col·lectives com individuals, públiques i privades, perquè la societat camine per la senda de la transició ecològica.

La **transició ecològica** es pot entendre com el procés de canvis en els sistemes de producció i consum, així com en les institucions socials i polítiques i en les maneres de viure i els valors de la població, que parteix de la situació actual, massa costosa ambientalment, a una situació futura sostenible, compatible amb la capacitat del planeta per a mantindre les activitats humanes; i tot això sense alterar substancialment l'organització de les activitats econòmiques. Implica un canvi cultural en el qual l'educació es presenta com una de les eines idònies per a promoure eixa renovació.

Una de les eines disponibles per a respondre a la necessitat descrita és l'educació ambiental, ja que contempla totes les accions i els processos d'educació, comunicació i participació orientats a desenvolupar aprenentatges, reflexions, actituds i competències per a actuar davant de l'emergència climàtica i ambiental, i davant del conjunt dels complexos reptes socioambientals actuals, avançant cap a una transició ecològica justa.

Les administracions locals, com a institucions més pròximes a la ciutadania, han de tindre un paper fonamental en la transició ecològica. Els municipis són entitats bàsiques de l'organització territorial de l'Estat i vies immediates de participació ciutadana en els assumptes públics, on l'educació ambiental s'erigeix com a estratègia bàsica per a aprofundir en la incorporació dels criteris ambientals, així com de les accions climàtica i ecològica en la democràcia participativa.

Amb això, el moment històric actual exigeix un esforç de tots els agents socials, inclosa la ciutadania en general, sector privat i entitats públiques. Es fa necessari que els municipis tinguin serveis i unitats d'educació ambiental integrats en l'estructura organitzativa, que es coordinen amb totes les àrees municipals, per a contribuir a mitigar la crisi climàtica, ecològica i socioambiental actual, i per a facilitar l'adaptació de la ciutadania als nous escenaris.

1. Introducció

En conseqüència, la **finalitat de la present guia** és oferir als governs locals un instrument orientatiu sobre la potencialitat dels serveis d'educació ambiental en l'àmbit municipal: mostrar-los, els serveis, i els beneficis que comporten a escala local i global, les funcions que exerceix qui es dedica a l'educació ambiental, els perfils professionals que hi ha o les categories professionals disponibles, entre altres aspectes..

Els objectius que serveixen d'inspiració...

- Favorir el coneixement de la crisi socioambiental en tota la seua complexitat, que afecta tant l'entorn immediat com el conjunt del planeta.
- Impulsar la motivació i la participació de les entitats locals com a promotores del canvi cap a una transició ecològica justa.
- Destacar el paper de la comunicació i de l'educació ambiental com a eina clau per a la transició ecològica des de l'àmbit local.
- Promoure la implantació d'unitats d'educació ambiental en les entitats locals, establint el marc de referència i considerant les experiències prèvies dutes a terme.
- Oferir una eina de planificació de les accions de comunicació i educació ambiental que promouen les entitats locals.

La **Guia d'acció per a l'educació ambiental**, educació ambiental en ruta (EAR) és un document de referència que té el propòsit d'orientar, impulsar i millorar les activitats d'educació ambiental a la Comunitat Valenciana. En conseqüència, es fa necessari considerar el document i els quatre grans objectius generals que preveu:

- **Promoure un canvi de pensament**, de valors i d'actituds que impulse la Comunitat Valenciana cap a un model basat en els principis de sostenibilitat.
- **Fomentar els moviments participatius** entorn de processos de caràcter social, econòmic i ambiental, que afavorisquen la implicació dels diferents sectors de la nostra societat.
- **Impulsar línies d'acció** en matèria d'educació ambiental coordinades que amplien la comprensió dels processos ambientals i capaciten les persones a adoptar una actitud crítica i constructiva entorn d'eixos processos.
- **Disposar d'un marc de referència** que reflectisca el compromís de l'Administració i permeta articular estratègies transversals de sostenibilitat.

El camí a seguir per a aconseguir els nostres objectius...

La present **guia d'orientacions sobre els serveis d'educació ambiental** en l'àmbit municipal es concep com un document de reflexió i de treball, que permeta mostrar les capacitats i potencialitats dels serveis d'educació ambiental en les entitats locals. **L'estructura** que té és la que hi ha tot seguit.

Després de la introducció, en els apartats successius, es repassen els continguts necessaris per a desplegar l'educació ambiental en l'àmbit de la política local. S'estableix, en primer terme, el marc conceptual de treball, plantejant les diferents qüestions clau que s'han de considerar, entre les quals, les dimensions que defineixen la crisi socioambiental actual.

A continuació, es destaquen les possibilitats que tenen les administracions locals de contribuir a mitigar la crisi climàtica i ecològica i d'adaptar-se als nous escenaris, mitjançant la planificació i implementació d'estratègies municipals. El capítol quart fa referència a la transcendència de la comunicació i de l'educació ambiental en les polítiques municipals per a la transició ecològica des de l'àmbit local.

L'apartat següent estableix el marc normatiu relacionat amb l'educació ambiental, tenint en compte textos legals, reglamentaris i els que provenen d'organitzacions i conferències internacionals. Amb la base descrita, es dibuixa l'escenari en el qual es poden prestar serveis i crear unitats d'educació ambiental en les entitats locals, destacant l'expansió necessària en els municipis en què no s'hagen desplegat fins ara.

L'epígraf seté facilita un esquema de treball amb orientacions per a redactar documents de planificació i implementació d'accions d'educació ambiental en les entitats locals. Amb un capítol dedicat exclusivament a l'educació ambiental en el marc del Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana, maneres de prestar els serveis i administracions públiques competents, per la rellevància i actualitat que té en l'àmbit autonòmic.

Finalment, es compendien les modalitats per a contractar professionals de l'educació ambiental, tenint en compte les opcions de gestió i prestació dels serveis públics, per a observar les tipologies que hi ha i les predominants en l'actualitat. Es facilita, així, un guió que contempla aspectes que s'han de considerar per a prestar un servei de professionals de l'educació ambiental.

La crisi socioambiental demana un enfocament global, integrador, coherent i ampli

La revolució industrial i l'economia capitalista

Entre finals del segle XVIII i principis del XIX es va produir un fet transcendent en la societat humana: la **revolució industrial**, que va impulsar un creixement poblacional i econòmic sense precedents. Un dels elements clau en aquella revolució va ser l'expansió del motor alimentat per combustibles fòssils. A partir de llavors, la manera en què l'ésser humà s'havia relacionat amb l'entorn, i hi influïa, va canviar per a sempre.

Les transformacions agràries, les innovacions tecnològiques, l'aparició dels mitjans de transport i les xarxes de distribució d'energia elèctrica han tingut efectes determinants sobre aspectes demogràfics, socials, culturals i econòmics, que han tingut com a resultat un creixement exponencial de la població. Un creixement que ha necessitat quantitats ingents de recursos naturals per a mantindre's. En un primer moment, el pensament generalitzat considerava que els recursos eren abundants i gratuïts, pràcticament il·limitats. Actualment, s'entén que molts dels recursos són escassos, costosos i, en algun cas, molt limitats.

En paral·lel a les primeres fases de la revolució industrial, es va desenvolupar un sistema socioeconòmic, en què el capital destacava com a generador de riquesa, basat en la propietat privada i en l'oferta i la demanda dels mercats: **el capitalisme**. El medi ambient i l'entorn es van considerar, llavors, com un magatzem inesgotable de recursos i una destinació per als residus generats.

La situació dels ecosistemes, les crisis socials, l'emergència climàtica i l'esgotament d'algun recurs ha obligat a reconsiderar els aspectes ambientals de l'economia. S'ha pres consciència del paper que exerceix l'espècie humana en la transformació del planeta Terra i que no hi pot haver un creixement il·limitat de l'economia a costa del medi ambient.

Un corrent ampli de pensament considera que el creixement exponencial, demogràfic i econòmic, experimentat des de la revolució industrial fins a l'actualitat, serà un episodi transitori en la història de l'espècie humana, ja que som l'única espècie que ha superat artificialment els límits ecològics. Per això, des de diversos àmbits, es destaca la necessitat de tota la societat de redissenyar urgentment la relació de l'ésser humà amb el medi i el model econòmic per a una **transició ecològica**.

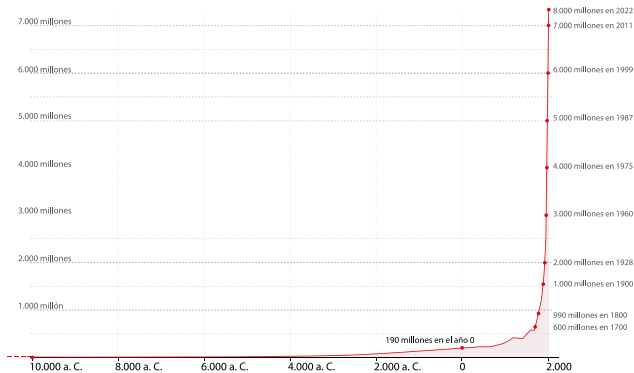
3. MIRANDA ENCARNACIÓN, J. A. (2011) «La revolución industrial y la segunda revolución tecnológica». Universitat d'Alacant. Departament d'Anàlisi Econòmica Aplicada. URL https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/19193/2/tema_1_para_cv.pdf 4. CAMARERO BULLÓN, C. (2002) «Evolución de la población: características, modelos y factores de equilibrio. Encuentros multidisciplinares». ISSN 1139-9325, vol. 4, núm. 10, 2002 (exemplar dedicat a: «Hacia un desarrollo sostenible: proyecciones multidisciplinares»), p. 8-17. URL <https://repositorio.uam.es/handle/10486/680602> 5. MORAL ITUARTE, L. DEL (2013) «Crisis del capitalismo global. Desarrollo y medio ambiente. Documentos de análisis geográfico». 59(1), 77-103. URL <https://doi.org/10.5565/rev/dag.36>; NAVARRO, V. et al. (2011) «Hay alternativas: Propuestas para crear empleo y bienestar social en España». Madrid: Sequitur; FERNÁNDEZ DURÁN, R. (2011) «La Quiebra del Capitalismo Global: 2000-2030: Preparándonos para el comienzo del colapso de la Civilización Industrial». Madrid: Libros en Acción-Virus Editorial-Baladre

2. Conceptes i qüestions clau

Els límits del creixement

El creixement demogràfic que impulsa la revolució industrial, traduït a xifres, mostra que, en termes globals, la població mundial va passar de menys de mil milions d'habitants (m. hab.) l'any 1800 a més de 1.600 m. hab. l'any 1914.⁴

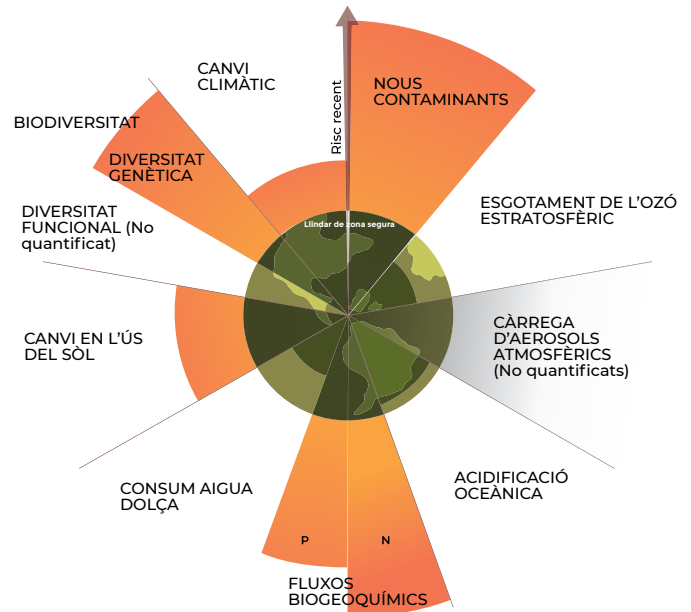
El creixement de la població, associat al consum de combustibles fòssils, no ha cessat des de la revolució industrial. Segons s'estima des de l'Organització de les Nacions Unides, la població mundial arribà als 8.000 m. hab. al novembre del 2022, fet que planteja una pregunta: quanta gent cap en el planeta?

El gràfic mostra el creixement poblacional de la humanitat en els darrers dotze mil anys. Font: Ourworldindata.org (adaptat)

L'any 1972 es va fer la primera trobada mundial amb el medi ambient com a qüestió central: la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Humà⁷, on es va adoptar la coneguda com a Declaració d'Estocolm⁸. Posteriorment, tributari d'aquell document, entre altres, es va publicar l'informe «Els límits del creixement»⁹, elaborat per l'Institut Tecnològic de Massachusetts. Un dels apartats de l'informe conclouia:

“Si la industrialització, la contaminació ambiental, la producció d'aliments i l'esgotament dels recursos mantenen les tendències actuals de creixement de la població mundial, el planeta arribarà als límits del seu creixement en el curs dels pròxims cent anys. El resultat més probable seria un descens sobtat i incontrolable, tant de la població com de la capacitat industrial”.⁹

El gràfic mostra el marc dels límits planetaris. Font: adaptat de Stockholm Resilience Centre.

Fa uns anys, el concepte original de límits del creixement es va replantejar com a **límits planetaris 10**. Els quals, en cas de travessar-los, situarien la humanitat en un context de risc. Les previsions no són optimistes, perquè s'està molt prop de passar diversos límits planetaris. No obstant això, encara hi ha temps per a reaccionar, adoptar mesures contundents i evitar algunes de les conseqüències més roïns. Per a aconseguir-ho, fa falta una transició des del model socioeconòmic actual cap a una societat realment sostenible en el temps i que es desenvolupi dins dels límits referits.

Els límits que es manifesten amb més intensitat

Com a exercici per a contextualitzar més bé els efectes de la humanitat sobre la Terra, es poden comprimir els 4.500 milions d'anys del planeta en un calendari anual. Així, l'1 de gener correspondria al Big bang i les 23:59:59 hores del 31 de desembre seria el moment actual.

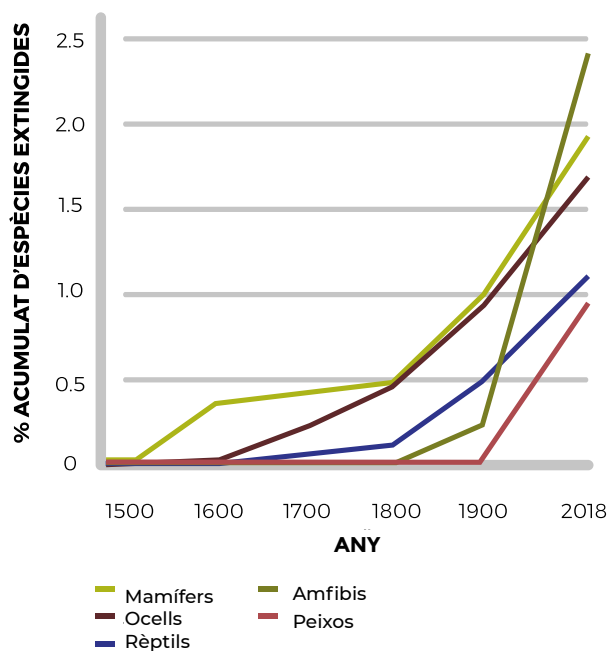
En eixe calendari, la vida com a tal no apareix fins a finals de setembre, els dinosaures no sorgeixen fins al 24 de desembre, encara que només sis dies després s'extingeixen. S'ha d'esperar fins al 31 de desembre sobre les deu de la nit per a observar els primers humans. La revolució industrial citada en el primer apartat, les guerres mundials i altres fites de l'era moderna se situen en l'últim segon del calendari.

6. PERSPECTIVES DE LA POBLACIÓ MUNDIAL (2022) Resum de resultats. Departament d'Assumptes Socials i Econòmics de l'ONU. URL https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf 7. INFORME DE LA CONFERÈNCIA DE LES NACIONS UNIDES SOBRE EL MEDI HUMÀ (1973) URL <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N73/039/07/PDF/N7303907.pdf?OpenElement> 8. HANDL, G. (2012) Declaració de la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Humà (Declaració d'Estocolm), de 1972, i Declaració de Rio sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament, de 1992. Facultat de Dret de la Universitat Tulane. Biblioteca audiovisual de normativa internacional de les Nacions Unides. URL https://legal.un.org/avl/pdf/ha/dunche/dunche_s.pdf 9. MEADOWS, D. H. et al. (1972) The limits of growth: a report for the Club o Rome's project on the predicament of mankind. URL <https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf> 10. ROCKSTRÖM, S. et al. (2009) «Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity». Ecology and Society, 14(2), 32. URL <https://doi.org/10.5751/es-03180-140232> 11. RICHARDSON, S. et al. (2015) «Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet». Science (American Association for the Advancement of Science), 347(6223), 736-736. URL <https://doi.org/10.1126/science.1259855>

2. Conceptes i qüestions clau

Amb la perspectiva descrita, resulta alarmant observar com una espècie que acaba d'arribar a la Terra canvia les condicions que s'han mantingut constants durant mil·lennis. Unes condicions que, al seu torn, han permès el desenvolupament i l'evolució de la vida. Cal destacar, així, que s'estan sobrepassant alguns dels límits planetaris proposats.¹²

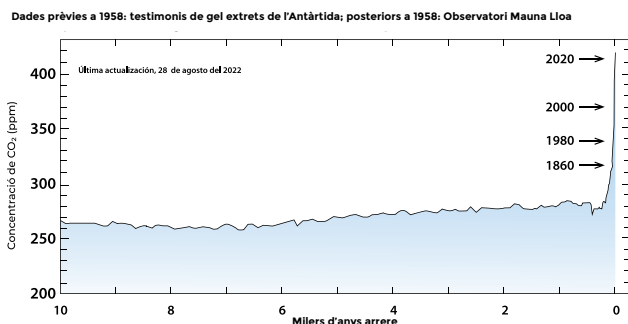
El ritme de **pèrdua de biodiversitat** actual és semblant a les grans extincions històriques. Segons un informe de l'IPBES¹³, dels huit milions d'espècies que hi ha, un milió estan amenaçades d'extinció. A més, el ritme d'extincions, en els darrers quaranta anys, s'accelera.

El gràfic mostra el nombre acumulat en percentatge d'espècies extintes del total d'espècies avaluades des de l'any 1500 fins al 2014, exclusivament en vertebrats. Font: adaptat d'IPBES (2019)¹³.

El canvi climàtic entra en l'equació

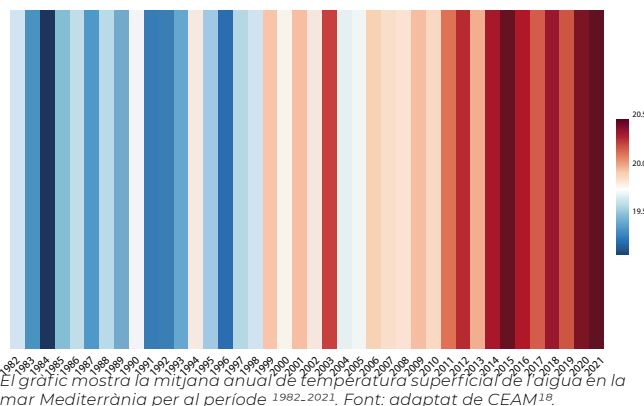
Una de les substàncies generades per l'activitat humana és el diòxid de carboni o CO₂, emès principalment per la crema de combustibles fòssils. El mesurament de CO₂, representat mitjançant la corba de Keeling, mostra la concentració mitjana històrica de CO₂ atmosfèric.

El gràfic mostra el nivell mitjà de CO₂ atmosfèric en els darrers dos mil anys. Font: adaptat de Scripps Institution of Oceanography UC San Diego.

En els darrers deu mil anys no hi ha precedents de nivells de CO₂ similars als actuals. A més, no hi ha dubte que els nivells són deguts a l'activitat humana¹⁴, simplement cal observar la coincidència entre el gràfic anterior i la figura que mostra el creixement poblacional de la humanitat. De fet, hi ha un consens, cada vegada més generalitzat, sobre la necessitat de replantejar la manera de viure, l'economia, els comportaments, el consum per capita i el creixement poblacional, perquè les condicions actuals no són sostenibles en el temps¹⁵ i comprometen el futur de les generacions futures.

El territori valencià, i tota la conca mediterrània, han sigut definits com un punt calent del canvi climàtic, és a dir, els efectes es pateixen d'una manera més clara i prematura, en comparació amb altres zones del planeta. El Centre d'Estudis Ambientals del Mediterrani (CEAM), que, entre altres àmbits d'investigació, estudia la tendència de la temperatura superficial de la mar Mediterrània com a indicador del canvi climàtic, ha advertit d'una tendència creixent, amb augment de temperatura entorn d'1,15 °C de mitjana per al període d'estudi¹⁶.

El gràfic mostra la mitjana anual de temperatura superficial de l'aigua en la mar Mediterrània per al període 1982-2021. Font: adaptat de CEAM¹⁶.

Altres estudis del CEAM han analitzat la quantitat i intensitat de les onades de calor patides en els darrers setanta anys a la península Ibèrica. De l'estudi es desprèn la conclusió que, tant el nombre d'episodis com la intensitat, duració i extensió espacial han augmentat. Observant increments en intensitat del cent cinquanta per cent en algunes zones de la costa mediterrània¹⁸.

12. PERSSON, CARNEY ALMROTH, B. M. et al. (2022) «Outside the Safe Operating Space of the Planetary Boundary for Novel Entities». Environmental Science & Technology, 56(3), 1510-1521. URL <https://doi.org/10.1021/acs.est.1c04158> 13. IPBES (2019) Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (Version 1). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6417333> 14. GRUP INTERGOVERNAMENTAL D'EXPERTS SOBRE EL CANVI CLIMÀTIC (IPCC) (2021) Comunicat de premsa de l'IPCC (2021/17/PR). URL https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/08/IPCC_WGI-AR6-Press-Release-Final_Es.pdf 15. RIPPLE, W. et al. (2017) «World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice». En Bioscience (vol. 67, Issue 12, p. 1026-1028). Oxford University Press. URL <https://doi.org/10.1093/biosci/bix125> 16. INFORME TSM DEL MEDITERRANI (primavera del 2022). Departament de Meteorologia i Dinàmica de Contaminants. Fundació CEAM. 2022. URL <http://www.ceam.es/ceamet/SS/17> 17. PAREDES FORTUNY, L. et al. (2021) «Heat waves characterization in the Iberian Peninsula over the last 70 years». EMS Annual Meeting 2021, en línia, 6-10, setembre del 2021, EMS2021-390. URL <https://doi.org/10.5194/ems2021-390> 18. DÍAZ-POSO, L. et al. (2021) «Heatwave intensity on the Iberian Peninsula: Future climate projections». Atmospheric Research, 258, 105655 URL <https://doi.org/10.1016/j.atmosres.2021.105655>

2. Conceptes i qüestions clau

La transició ecològica i els Objectius de Desenvolupament Sostenible

Així les coses, diversos organismes i administracions públiques mostren un compromís ferm amb el canvi social, econòmic, cultural i ambiental necessari, això és, amb la **transició ecològica**.

Una referència destacable és **l'Agenda 2030** per al Desenvolupament Sostenible, que ratifiquen més de cent noranta països en l'Assemblea General de les Nacions Unides (Resolució de 25 de setembre del 2015). L'Agenda planteja dèsset objectius amb 169 metes de caràcter integrat i indivisible que abasten les esferes econòmica, social i ambiental. A fi d'impulsar una acció global per a resoldre els grans desafiaments del planeta.

El **Pacte Verd Europeu** és un altre exemple d'estratègia d'economia verda sostenible que busca transformar la Unió Europea en una economia moderna, eficient en l'ús dels recursos i competitiva. Es pretén aconseguir una Europa climàticament neutra d'ací al 2050, impulsar l'economia mitjançant l'ecotecnologia, crear una indústria i un transport sostenibles, i reduir la contaminació.

A la **Comunitat Valenciana**, el Consell va aprovar l'any 2019 la **Declaració Institucional d'Emergència Climàtica** en considerar l'impacte greu que el canvi climàtic provoca i provocarà en el planeta. El document destaca que afrontar un context tan complex, estructural i interdependent, demana un enfocament diferent d'escala global, molt més integrador, coherent i ampli. Finalitat per a la qual ja es disposava de **l'Estratègia valenciana de canvi climàtic i energia 2030**.

Finalment, per a garantir una transició ordenada de l'economia cap a una economia baixa en carboni, seguint les premisses de la Unió Europea, es va aprovar la **Llei 6/2022, de 5 de desembre, de la Generalitat, del canvi climàtic i la transició ecològica de la Comunitat Valenciana**.

En **l'àmbit local**, es poden fer actuacions concretes per a contribuir a aconseguir els Objectius de Desenvolupament Sostenible i a la transició ecològica. En el sentit dit, diferents instruments d'ordenació municipal, com ara els **plans locals de gestió de residus** o els **plans d'acció per al clima i l'energia sostenible** (PACES), serveixen per a analitzar la situació de partida i projectar accions segons les necessitats detectades.

A fi d'assegurar l'eficiència de totes les iniciatives descrites, les guies de recomanacions, normatives i altres documents de referència coincideixen en la importància de considerar **l'educació ambiental** com a garantia per a promoure un canvi de pensament i impulsar la proactivitat de la ciutadania cap a la transició ecològica.

La crisi ambiental necessita la contribució coordinada de totes les àrees de gestió municipal

Introducció

El municipi és l'entitat local bàsica de l'organització territorial de l'Estat¹⁹, i en són elements: el territori on exerceix les seues competències; la població, veïnat del municipi, i l'organització, govern i administració municipal que correspon a l'ajuntament. El municipi, per a gestionar els seus interessos i en l'àmbit de les competències que té, pot promoure les activitats i prestar els serveis públics que contribuïsquen a satisfer les necessitats i aspiracions de la comunitat veïnal²⁰.

La Llei reguladora de les bases del règim local estableix, en l'article 25, un catàleg de competències que el municipi exerceix en els termes de la legislació de l'Estat i de les comunitats autònomes. En són algunes: urbanisme, medi ambient urbà, proveïment d'aigua potable, tractament d'aigües residuals, prevenció i extinció d'incendis, mobilitat, promoció de l'activitat turística, comerç, esport, temps lliure o promoció de la cultura.

Les ciutats i els pobles tenen un paper fonamental en la lluita contra el canvi climàtic i en la transició ecològica. Sobre la base del ventall ampli de competències que tenen, compten amb un marge d'acció interessant a través de les seues polítiques i pràctiques en matèria de planificació, mobilitat, estalvi i eficiència energètica, residus, consum responsable o política fiscal, entre altres. Unes accions que s'han de desenvolupar necessàriament amb la coordinació de les diferents àrees de gestió municipal, amb una resposta integral i unitària a la crisi ambiental des de cada municipi.

3. La clau ambiental en les polítiques municipals

Algunes eines per a contribuir a una transició ecològica...

En primer lloc, cal destacar l'**Agenda 21 Local**, amb origen en la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament (Rio de Janeiro, 1992), com a procés de planificació estratègica del municipi, que va nàixer per a encaminar el seu desenvolupament cap a la sostenibilitat econòmica, social i ambiental. En el seu moment, va representar un dels instruments més nous de gestió local. Fins a l'actualitat, han sigut molts els ajuntaments que han firmat la Carta d'Aalborg, sumant-se a la campanya de ciutats europees sostenibles i comproment-se a dur a terme una millora ambiental contínua en el municipi, amb l'elaboració d'un pla d'acció local, i determinant uns objectius i estratègies comuns en les polítiques municipals.

Cal ressaltar, així mateix, la **Llei 6/2022, de 5 de desembre, de la Generalitat, del canvi climàtic i la transició ecològica de la Comunitat Valenciana**, on s'articula el **Pla Valencià Integrat d'Energia i Canvi Climàtic** (PVI ECC). Un document de planificació que té la finalitat de concretar l'Estratègia valenciana de canvi climàtic i energia, que assigna a escala sectorial objectius, metes i accions específiques i identifica els responsables de la seua execució.

El Pla constitueix l'instrument d'ordenació i planificació de les metes i objectius sectorials i de les accions específiques que es desenvoluparan per a donar resposta a les finalitats de la Llei. L'educació ambiental té una rellevància especial en el Pla, ja que reserva un programa concret per a la conscienciació social i la capacitació professional per a la transició ecològica.

D'altra banda, la Llei regula els **Plans d'Acció per al Clima i l'Energia Sostenible** (PACES) que es constitueixen com a instruments de planificació, integral i transversal, complementaris al PVI ECC, en l'àmbit de les competències pròpies dels municipis, amb implicació de totes les àrees municipals, de manera coordinada, per a abordar la crisi climàtica i ecològica.

En l'àmbit dit, com a instruments d'ordenació, adquireixen una rellevància especial els **plans especials de protecció del paisatge** o els catàlegs de proteccions. Es tracta d'instruments d'ordenació d'àmbit municipal, mitjançant els quals es determinen els elements territorials, espais o béns immobles que, en raó dels seus especials valors culturals, naturals, paisatgístics o altres, necessiten un règim de conservació específic i, en el seu cas, adoptar mesures cautelars de protecció o de foment i posada en valor.

Finalment, s'ha de dir que hi ha altres instruments de gestió territorial útils per a assegurar la conservació i la posada en valor del paisatge i del patrimoni, que permeten mancomunat esforços entre agents públics i privats. El cas de la **custòdia del territori** n'és un exemple, com a conjunt d'estratègies i instruments, amb reconeixement jurídic, ideat per a facilitar la conservació i el bon ús dels recursos naturals i els valors patrimonials d'una zona.

La integració de criteris de sostenibilitat ambiental en els municipis

L'**ambientalització** és un procés que consisteix a incorporar, en les pràctiques d'una institució, entitat o acte, criteris relacionats amb l'impacte que té en el medi ambient, amb la finalitat de previndre'l o reduir-lo. Per exemple: reduir l'ús de matèries primeres, l'eficiència i estalvi energètic, minimitzar residus, fomentar el reciclatge o adoptar principis d'economia circular²².

L'ambientalització implica adoptar una mirada integral, que va des de la planificació i el disseny fins a l'avaluació. S'ha d'analitzar l'ús de materials, els processos de gestió de l'activitat i la contractació de serveis i productes, la relació amb proveïdors, la mobilitat, la comunicació, la prevenció i gestió de residus, l'eficiència energètica, la gestió de l'aigua o la contaminació acústica, entre altres.

Els processos d'ambientalització pretenen transformar les pràctiques, però també mobilitzar les persones, tractant de sensibilitzar-les i capacitar-les per a l'acció en favor del medi ambient. En eixe sentit, s'observa un vincle estret amb el treball en l'àmbit de l'educació ambiental.

Un referent d'actualitat en la matèria és l'**ambientalització de la contractació pública**. Tant per l'efecte directe en els processos objecte de contracte, per exemple, quan es licita l'organització d'un acte, la provisió d'un lot de béns, la construcció d'una infraestructura o la gestió d'un equipament, entre altres; com per l'incentiu a empreses i entitats proveïdores dels béns i serveis perquè, progressivament, adapten les seues pràctiques amb la finalitat de contribuir a una transició ecològica.

21. Article 14 del Decret legislatiu 1/2021, de 18 de juny, del Consell, d'aprovació del text refós de la Llei d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge.
22. BALTA, J.; BASHIRON, H. (2022) «Cultura, medi ambient i emergència climàtica. Com actuar en l'àmbit de la gestió i polítiques culturals locals». Ed. Diputació de Barcelona.

3. La clau ambiental en les polítiques municipals

La Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic, estableix que la contractació pública ha d'incorporar criteris de sostenibilitat i mediambientals, prohibeix contractar empreses condemnades per delictes mediambientals i determina que és necessari rebutjar ofertes anormalment baixes per incomplir la normativa mediambiental, entre altres motius. A més, quan l'objecte del contracte afecte o pugui afectar el medi ambient, les prescripcions tècniques s'han de definir amb criteris de sostenibilitat i protecció ambiental, i en algun cas es pot exigir a les empreses prestatàries que disposen d'etiquetes o distintius de qualitat ambiental.

Un camí ben interessant a explorar, en el sentit dit, té relació amb les denominades **solucions basades en la naturalesa**, derivades de reconèixer el rol fonamental que tenen els ecosistemes naturals en el benestar humà. Es poden definir com a accions inspirades o copiades de la naturalesa, que s'utilitzen per a abordar diversos reptes ambientals, socials i econòmics de manera sostenible i eficient, en el nostre cas, des de l'àmbit municipal.

La promoció d'un urbanisme sostenible, la depuració de l'aigua, la gestió dels residus, la restauració d'ecosistemes degradats o el desenvolupament d'estratègies de mitigació del canvi climàtic i d'adaptació al canvi, són els àmbits d'intervenció principals en el sentit dit. Un altre exemple de solucions basades en la naturalesa són els processos de **naturalització de les ciutats**, que aposten per posar en valor el patrimoni ambiental per a fer la ciutat més habitable i potenciar l'espai públic.

La implantació de mesures per a la transició energètica

Seguint l'informe «Estat de situació sobre transició ecològica en els municipis valencians», s'observen diverses mesures d'estalvi i de millora de l'eficiència energètica associades als serveis públics, com a actuacions clau en les polítiques municipals, en un context d'impuls de les polítiques de mitigació del canvi climàtic i de reducció de l'empremta de carboni.

L'estudi contempla, entre altres, **incentius, exempcions i bonificacions fiscals** en matèria energètica, atès que les entitats locals disposen d'una certa autonomia en l'àmbit tributari. S'observen més sovint bonificacions en l'impost sobre béns immobles (IBI) per als immobles que incorporen instal·lacions fotovoltaïques, les bonificacions en l'impost de vehicles de tracció mecànica (IVTM) per a vehicles elèctrics, i les referides a l'impost sobre construccions, instal·lacions i obres (ICIO) per a les que incorporen sistemes d'autoconsum energètic renovable.

A més, s'analitza en quina mesura les entitats locals incentiven el **canvi de paradigma de mobilitat**, ja siga mitjançant la implantació de punts de recàrrega elèctrics o bé mitjançant l'electrificació de les flotes municipals, aspecte que contribueix no només a reduir les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle sinó, també, a generar un efecte demostració potent entre la ciutadania i els sectors econòmics.

Cal destacar l'**autoconsum**, amb una normativa aprovada en els últims anys per a regular les instal·lacions que estableix les bases de l'activitat i desenvolupa els aspectes necessaris per a fomentar-lo en les diferents modalitats: individual o col·lectiu i autoconsum amb excedents o sense. La normativa ha despertat un gran interès i es presenta com una oportunitat magnífica per al desenvolupament de les instal·lacions d'autoconsum en edificis públics municipals.

En el context descrit, d'impuls de l'**eficiència energètica en edificis públics**, l'informe referit assenyala que el cinquanta-huit per cent dels municipis valencians han implementat actuacions d'eixa classe en els seus immobles. Quant al tipus de mesures introduïdes, destaquen les millores en il·luminació com ara l'aprofitament de la llum natural, la instal·lació de detectors de presència o la zonificació de la il·luminació, per damunt de la introducció de millores de la pell tèrmica (substitució de marcs i vidres, reducció d'infiltracions a través de portes i finestres, aïllament de la pell, etc.) i de climatització (substitució de sistemes de gasoil per biomassa, regulació de temperatures, calderes d'eficiència alta, etc.).

D'altra banda, entre les mesures d'estalvi i eficiència energètica que es poden aplicar en l'**enllumenat exterior**, es troben: substituir les làmpades per altres fonts de llum de més eficiència lumínica; millorar la qualitat reflectora i direccional de les lluminàries; implantar sistemes de regulació del flux lluminós dels punts de llum, que permeten variar-los al llarg de la nit segons les necessitats, per a reduir la contaminació lumínica.

La garantia d'origen és una acreditació que expedeix la Comissió Nacional dels Mercats i la Competència (CNMC), a sol·licitud dels titulars de les instal·lacions de producció, que assegura que un nombre determinat de MWh d'energia elèctrica produïts en una central, en un període temporal determinat, ha sigut a partir de fonts d'energia renovables o de cogeneració d'alta eficiència. Així, es fomenta la descarbonització del sistema elèctric mitjançant l'ús més gran de les energies renovables i es contribueix a reduir les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle.

3. La clau ambiental en les polítiques municipals

Ací s'ha d'esmentar la **comunitat energètica local**, com a nova figura en la cadena de valor socioeconòmica del sector energètic i un nou actor en el gran ventall d'instruments per a la transició energètica. El paper que té és facilitar la participació proactiva d'amplis sectors de la societat sobre la cadena de valor de l'energia, sempre des d'una posició territorial local quant a l'àmbit on operen i quant al benefici socioeconòmic que generen.

Les comunitats energètiques poden dur a terme múltiples activitats: produir, consumir, emmagatzemar, compartir o vendre energia. Els beneficis ambientals que reporta a les persones participants en un comunitat són importants: disminució de l'energia consumida, augment d'energia renovable distribuïda o una reducció dels combustibles fòssils utilitzats. De més a més, comporten empoderar la ciutadania, crear ocupació local, lluitar contra la pobresa energètica, crear un teixit comunitari o reinvertir els beneficis en els aspectes prioritaris per a la comunitat.

Finalment, es fa necessari recordar que el **canvi d'hàbits** i que la ciutadania adopte pautes senzilles permeten contribuir a reduir substancialment el consum d'energia sense renunciar al confort. Les famílies i les cases representen aproximadament el trenta per cent del consum total d'energia. La implicació del col·lectiu ciutadà en la millora de l'eficiència energètica a través d'actuacions i campanyes constitueix una peça clau en tota estratègia de transició energètica.

La transició energètica i ecològica en el món rural

La transició ecològica presenta moltes oportunitats específiques per al món rural i les zones despoblades.

Ací cal esmentar el Pla estratègic valencià antidespoblament (Estratègia AVANT 20-30), com a projecte amb l'objectiu central d'establir unes estratègies generals, així com propostes concretes, programes i mesures, destinats a combatre la despoblació de les àrees rurals valencianes. El document s'estructura en tres blocs: diagnòstic de la despoblació, disseny del pla estratègic per àrees d'aplicació i disseny d'una metodologia de seguiment en l'execució de l'Estratègia AVANT 20-30.

El programa 6.1, garantir els serveis ambientals de les zones rurals i promocionar les funcions ambientals territorials, preveu, entre altres propostes, promoure i incentivar els projectes d'absorció de CO₂, mapa de corredors verds que servisquen d'interconnexió ecològica entre zones rurals i urbanes, amb acords de col·laboració entre municipis, suport a projectes de custòdia per a implicar usuaris i propietaris de terrenys agrícoles i forestals per a la conservació dels serveis ambientals que subministren.

El programa 6.2 de transició ecològica, mitigació d'emissions i autosuficiència energètica estableix que el territori es pot fer servir, amb una localització adequada, per a situar instal·lacions d'energies renovables amb una atenció especial a les orientades a l'autoconsum, el subministrament cooperatiu o suficiència energètica de cases i empreses, amb suport a les inversions necessàries, amb el principi de prioritzar les que promoguen la creació de valor en el territori, en termes socials i ambientals.

El programa 6.3 d'adaptació dels sistemes agraris i forestals a les pressions i emergències climàtiques estableix que les estratègies de mitigació del canvi climàtic s'han de complementar amb altres d'adaptació. Les accions d'adaptació inclouen els secans de productivitat baixa i els plans de prevenció d'incendis, restauració i repoblació forestal. Es pretén protegir l'àmbit agrari i forestal de dos dels principals problemes associats que tenen: la vulnerabilitat davant del canvi climàtic, en general, i en particular davant d'incendis forestals; i, en segon lloc, els problemes derivats de la productivitat baixa d'alguns usos tradicionals.

L'educació ambiental és transformadora treballant des de l'àmbit local

Introducció

Segons l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO), l'educació per al desenvolupament sostenible es pot considerar una educació que empodera les persones per a prendre decisions informades amb vista a la integritat ambiental, la viabilitat econòmica i la justícia social per a les generacions presents i futures, alhora que respecta la diversitat cultural. L'educació ambiental ha d'involucrar tota la societat i ser un procés d'aprenentatge al llarg de la vida; i s'ha d'aplicar en tots els contextos, tant de l'educació formal i no formal com de l'educació informal.

La publicació *Educació ambiental. D'on venim? Cap a on anem?* indica que quasi qualsevol contingut es pot abordar des de la perspectiva de l'educació ambiental, però n'hi ha sis que són fonamentals: el canvi climàtic, la reducció del risc de desastres i la resiliència, els sistemes de vida sostenibles, el consum i la producció sostenibles, la biodiversitat i la reducció de la pobresa. Com es pot observar, uns temes clau que es caracteritzen essencialment per ser incerts i complexos, i per estar interconnectats, per la qual cosa és necessari que les persones adquirisquen aprenentatges nous.

L'educació ambiental ha de posar el focus en la rellevància i la pertinència dels temes triats, prioritant el context local. Es mostra particularment efectiva quan el plantejament i l'acció se centren a millorar el vincle medi-societat en l'àmbit local. L'entorn es converteix en significatiu i s'afavoreix un sentiment de pertinença. L'educació ambiental permet posar en contacte personal tècnic, càrrecs electes de les diferents àrees municipals i ciutadania, es descobreixen realitats i estratègies que permeten crear sinergies. Es fa necessari introduir la transversalitat de l'educació ambiental en l'àmbit municipal, on el conjunt de l'estructura municipal exerceix d'actor exemplar de la corresponsabilitat ambiental davant de la ciutadania per a la transició ecològica²⁵.

4. El paper de la comunicació i de l'educació ambiental per a la transició ecològica en l'àmbit local

Marc de treball

El **Llibre blanc de l'educació ambiental a Espanya (LBEA)**²⁶ es va formular amb la pretensió d'arreglar l'experiència acumulada en matèria d'educació ambiental fins llavors en tots els àmbits, per a establir un marc de referència obert, catalitzador d'estratègies i plans adaptats als diferents àmbits i promoguts per agents diversos.

L'estructura del llibre presenta dos parts diferenciades: una primera part teòrica, que estableix el context, els principis, els objectius i instruments a disposició. I, una segona part, eminentment pràctica, dedicada als diversos marcs d'acció de l'educació ambiental, amb recomanacions i accions per al desenvolupament de la labor futura.

El LBEA va preveure un epígraf dedicat en exclusiva a l'**Administració local** perquè, pel caràcter d'institucions més pròximes a la ciutadania, són les que han de tindre un paper fonamental en el procés de canvi cap a la transició ecològica. Són entitats que tenen la facultat d'establir polítiques, plans i reglamentacions propis. Sense oblidar, per descomptat, l'acord i participació necessaris de la població; vegeu l'article 45 de la Constitució Espanyola quan estableix que els poders públics han de vetlar per l'ús racional de tots els recursos naturals secundant-se en la indispensable solidaritat col·lectiva.

Actualment, a escala estatal, el **Pla d'Acció d'Educació Ambiental per a la Sostenibilitat (2021-2025) (PAEAS)**²⁷ representa el document de referència que arreplega el testimoni del LBEA. Després de vint anys des que es publicà, es feia necessari impulsar nous esforços, aclarir prioritats i coordinar iniciatives en l'àmbit de l'educació ambiental. La confluència de diferents factors socioecològics, econòmics i polítics va afavorir el llançament d'un nou procés de reflexió estratègica, participat i obert a la societat, capaç d'oferir orientacions útils per a contribuir a la labor de reconstrucció d'una relació societat-ambient saludable i sostenible, que va culminar en el PAEAS.

“La missió del Pla d'acció d'educació ambiental per a la sostenibilitat del Govern d'Espanya és impulsar, reforçar i articular els instruments socials necessaris per a desenvolupar els aprenentatges, reflexions, actituds i competències que requerim per a afrontar l'emergència climàtica i ambiental, i el conjunt dels reptes socioambientals complexos que afrontem, avançant amb determinació cap a una transició ecològica justa, imprescindible per a recuperar l'ajust als límits planetaris, i evitar les repercussions de la degradació ambiental en la nostra salut i benestar individual i col·lectiu”.

Eixos operatius

El Pla d'acció estableix un marc de treball consensuat en el qual es reflecteixen **6 eixos operatius i 61 accions clau** que ha de desenvolupar l'Administració General de l'Estat en matèria d'educació ambiental en un període de cinc anys des que s'aprova, així com orientacions de treball i propostes d'acció per a altres sectors i agents implicats, entre les quals les administracions locals.

A continuació, s'indica la **relació d'accions** previstes en el PAEAS, agrupades per eixos operatius i objectius, en les quals s'identifica com a entitat responsable, entre altres, les **entitats locals**, com a promotores de la transició ecològica des del seu àmbit d'actuació.

1. Transversalització en les polítiques públiques

1.1. Integrar l'educació ambiental en les polítiques públiques i estructures administratives.

1.1.3. Elaborar i executar plans o programes d'educació ambiental en les entitats locals.

1.1.4. Promoure unitats d'educació ambiental en els organigrames de les administracions autonòmiques i locals.

1.1.5. Promoure xarxes i grups de treball, trobada, coordinació i col·laboració entre les entitats locals i la seua comunitat autònoma, per a coordinar les polítiques públiques d'educació ambiental.

1.1.6. Impulsar la coherència ambiental d'institucions i equipaments públics com a reforç il·lustratiu de les intervencions educatives i formatives.

1.2. Formar i capacitar professionals del sector públic en matèria ambiental i sobre la utilització dels instruments socials (educació, comunicació, participació) com a eines clau per a avançar cap a la sostenibilitat.

1.2.1. Promoure la formació del personal públic en educació ambiental, transició ecològica i sostenibilitat.

1.3. Proporcionar recursos econòmics diversificats i suficients per a desplegar l'educació ambiental en les polítiques públiques.

1.3.2. Incorporar partides econòmiques específiques per a l'educació ambiental en els programes relacionats amb la transició ecològica.

26. COMISSIÓ TEMÀTICA D'EDUCACIÓ AMBIENTAL (1999) Libro blanco de la educación ambiental en España. Ministerio de Medi Ambient, Secretaria General de Medi Ambient. 27. MITECO (2021) «Pla d'acció d'educació ambiental per a la sostenibilitat (2021-2025)». Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic. Govern d'Espanya. URL https://www.miteco.gob.es/ceneam/plan-accion-educacion-ambiental/plandeacciondeeducacionambientalparalasostenibilidad2021-202508-21_tcm30-530040.pdf

4. El paper de la comunicació i de l'educació ambiental per a la transició ecològica en l'àmbit local

2. Innovació, investigació i millora dels programes i activitats

2.1. Millorar la qualitat i innovar en el disseny i desenvolupament de programes, projectes i activitats d'educació ambiental perquè siguin concordes a les necessitats de la transició ecològica justa.

2.1.2. Promoure grups de treball mixtos de gestors, educadors i investigadors perquè incorporen, en les accions educatives, els nous reptes i polítiques ambientals i socials i econòmiques.

2.1.3. Crear mecanismes de reconeixement de projectes innovadors (premis, mencions, distincions, etc.) en matèria de sostenibilitat i educació ambiental.

2.2. Impulsar el desenvolupament de línies d'investigació i d'innovació que contribuïsqen a millorar les intervencions educatives ambientals.

2.2.3. Connectar els programes d'educació ambiental amb museus, centres culturals i d'art per a incloure la dimensió artística i creativa en la construcció de noves narratives ambientals i socials.

4. Professionalització i consolidació de l'educació ambiental

4.1. Establir marcs de regulació laboral i professional i de contractació pública, clars i efectius, que contribuïsqen a reconèixer i millorar professionalment l'educació ambiental.

4.1.3. Fomentar l'ocupabilitat de professionals de l'educació ambiental en les empreses i el tercer sector en el marc de les iniciatives de foment de l'ocupació verda i de l'economia social i solidària.

4.1.6. Impulsar la presència d'educadors ambientals en àmbits i sectors en els quals la implantació és escassa.

5. Escenaris i espais específics d'intervenció

5.2. Enfortir el funcionament dels equipaments d'educació ambiental, els equips de treball i els recursos que tenen.

5.2.2. Fomentar la creació de xarxes d'equipaments d'educació ambiental en els àmbits provincial, autonòmic i estatal.

5.3. Enfortir l'educació ambiental en els recursos d'ús públic i instal·lacions de les àrees protegides, desenvolupant enfocaments concordes a les necessitats de la transició ecològica justa.

5.3.1. Donar suport tècnic i econòmic a la incorporació de programes d'educació ambiental en les ofertes culturals, de serveis socials, d'oci, ecoturisme i turisme en àrees protegides.

5.4. Impulsar la integració de la educació ambiental en altres espais i recursos educatius, culturals i sociocomunitaris que treballen amb diferents perfils poblacionals.

5.4.1. Reforçar tècnicament i econòmicament la programació i desenvolupar iniciatives d'educació ambiental en els diferents centres, institucions i equipaments que atenen tota la diversitat de sectors de població.

6. Comunicació, divulgació i acció ciutadana

6.3. Difondre les accions i projectes relacionats amb l'educació ambiental, en particular, les bones pràctiques i experiències inspiradores.

6.3.2. Difondre entre la ciutadania el compromís i les actuacions de les administracions públiques i respecte a la seua sostenibilitat com a institucions.

6.4. Impulsar la participació ciutadana, la construcció col·lectiva i el treball en xarxa com a instruments essencials per a la transició ecològica i justa.

6.4.1. Promoure espais inclusius de participació pública, i donar-hi suport, espais on es fomenten canvis en estils de vida adaptats a l'emergència climàtica i ambiental i la transició ecològica justa.

6.4.2. Donar suport a xarxes i estructures de col·laboració (fòrums, jornades, seminaris...).

4. El paper de la comunicació i de l'educació ambiental per a la transició ecològica en l'àmbit local

La **Guia d'acció per a l'educació ambiental, educació ambiental en ruta (EAR)** és el document de referència que es va elaborar amb el propòsit d'orientar, impulsar i millorar les activitats d'educació ambiental a la Comunitat Valenciana. Per tant, l'EAR té com a finalitat servir de marc estratègic de referència per a construir un model basat en els principis de la transició ecològica a la Comunitat Valenciana.

L'EAR es va elaborar, mitjançant un procés àmpliament participat, des del Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana (CEACV) amb la contribució d'un grup de professionals vinculats amb l'educació ambiental, representants de diferents institucions públiques, empreses de serveis i equipaments d'educació ambiental, associacions i ONG, espais naturals protegits, sindicats i fundacions. Així, el document va incorporar el context social, ambiental, polític i econòmic en l'elaboració del document. Per això, es fa necessari conèixer i aplicar els criteris inclosos en la guia per a desenvolupar plans i programes en educació ambiental.

L'EAR concreta **quatre eixos d'intervenció**:

1. SOCIETAT CONSCIENCIADA

- Informació i comunicació ambiental
- Formació ambiental

2. SOCIETAT ACTIVA

- Gestió sostenible per a la sensibilització social
- Posada en marxa i seguiment de programes

3. SOCIETAT PARTICIPATIVA

- Estructures d'acció participativa
- Vies de participació social

4. ELEMENTS ESTRUCTURALS

- Garantia de recursos
- Compromís institucional
- Coordinació dels agents socials

El CEACV va elaborar la **Guia de criteris de qualitat en educació ambiental**²⁹ com a instrument que permet a qui es dedica a l'educació ambiental treballar amb rigor i actualitat, avaluar l'acompliment de les diferents iniciatives mampreses en educació ambiental i potenciar el sector.

S'ha de ressaltar, per la importància i àmplia participació, **la xarxa d'entitats adherides i compromeses amb l'EAR**. L'adhesió a l'EAR és la fórmula mitjançant la qual una entitat manifesta identificar-se amb els objectius i línies d'acció de l'EAR; poden sol·licitar l'adhesió totes les entitats amb seu a la Comunitat Valenciana que vullguen i que tinguen uns objectius i facen activitats i accions que estiguen alineades amb els de l'EAR, entre les quals hi ha els ajuntaments.

A més, l'entitat participa activament amb l'establiment de **compromisos per a l'acció**, presentant tants compromisos com considere pertinent per a contribuir a la transició ecològica i al foment de l'educació ambiental. Les entitats interessades poden obtenir més informació, conèixer les entitats adherides i l'extensa relació d'accions que es duen a terme a través de la pàgina web del CEACV (<https://agroambient.gva.es/va/web/ceacv/educacion-ambiental-en-ruta>) i del centre de documentació (<https://agroambient.gva.es/va/web/ceacv/centro-de-documentacion>).

Tant el PAEAS com l'EAR naixen a fi d'impulsar, com a marc de treball, les activitats d'educació ambiental per a afrontar els reptes socioambientals i construir un model basat en els principis de la transició ecològica. Un aspecte destacable de tots dos documents és que naixen de processos àmpliament participats per diferents professionals i agents socials vinculats amb l'educació ambiental. La diferència consisteix en el fet que l'EAR articula les propostes a través de criteris i iniciatives com a marc de referència a la Comunitat Valenciana. El PAEAS, per la seua part, contempla una bateria d'accions concretes en matèria d'educació ambiental perquè les duguen a terme en l'àmbit estatal les diferents administracions competents.

Quant a normes de referència, ací cal observar la **Llei 6/2022, de 5 de desembre, de la Generalitat, del canvi climàtic i la transició ecològica de la Comunitat Valenciana**, el Decret 55/2019, de 5 d'abril, del Consell, pel qual s'aprova la revisió del Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana (PIRCVA), i la Llei 5/2022, de 29 de novembre, de la Generalitat, de residus i sòls contaminats per al foment de l'economia circular a la Comunitat Valenciana.

²⁸. GENERALITAT VALENCIANA (2018) «Guia d'acció per a l'educació ambiental, educació ambiental en ruta (EAR)». Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana. URL <https://agroambient.gva.es/es/web/ceacv/educacion-ambiental-en-ruta> ²⁹. GENERALITAT VALENCIANA (2018) «Guia de criteris de qualitat en educació ambiental. Educació ambiental en ruta». Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana. URL <https://agroambient.gva.es/va/web/ceacv/guia-criteris-de-qualitat>

4. El paper de la comunicació i de l'educació ambiental per a la transició ecològica en l'àmbit local

Eines de l'educació ambiental per a la transició ecològica

Com s'ha observat, l'acció de l'educació ambiental abasta tot tipus de públics objectiu, en una gran diversitat de contextos, amb diferents condicions socials, econòmiques, polítiques i culturals. Tot això, compon una situació complexa que obliga a adoptar una actitud flexible i oberta a la integració de múltiples metodologies i instruments d'intervenció.

Es fa indispensable desenvolupar mètodes basats en l'aprenentatge social, la responsabilitat, la participació i l'experimentació. De manera general, es poden indicar els tipus d'instruments d'intervenció en educació ambiental següents:

- Sensibilització i conscienciació

La sensibilització social es configura com una eina fonamental per a millorar la qualitat del medi ambient. La sensibilització es diferencia de la conscienciació: sensibilitzar és dotar de sensibilitat o despertar sentiments morals, estètics, etc., i conscienciar és fer que algú siga conscient d'alguna cosa, adquirir consciència d'alguna cosa.

- Informació i comunicació.

La informació ambiental oferida ha d'estar actualitzada, ser fiable, contrastada, accessible, comprensible i utilitzable, per a permetre conèixer fets, situacions o processos. D'altra banda, la comunicació ambiental ha de ser un procés d'interacció social que ajude la població a entendre els factors ambientals clau i les seues interdependències, per a obtindre una resposta ciutadana constructiva.

- Formació contínua i capacitació.

S'ha d'identificar el conjunt de coneixements, capacitats i valors considerats essencials en l'educació per a una transició ecològica. I s'han de tindre en compte, a més, les concepcions, coneixements, valors i comportaments previs de les persones, per a assegurar l'èxit de l'acció educativa en cada cas.

- Participació.

La participació ambiental permet la implicació directa en el coneixement, valoració, prevenció i millora dels problemes ambientals. Així, es promou la responsabilitat de les persones com a membres de la comunitat, no només en l'àmbit local sinó en l'àmbit global.

- Investigació i avaluació

La investigació permet obtindre informació rigorosament i socialment rellevant, per a orientar el disseny i la posada en marxa d'intervencions educatives més eficaces. D'altra banda, l'avaluació és un element fonamental de l'acció educativa i s'ha de tindre en compte des de la concepció mateixa. Consisteix a arreplegar de manera sistemàtica informació, qualitativa i quantitativa, en totes les fases d'una intervenció.

El marc teòric ampli de l'educació ambiental és una garantia de present i futur

L'educació ambiental va adquirir un gran auge a partir dels anys setanta, quan la destrucció dels hàbitats naturals i la degradació de la qualitat ambiental van començar a ser considerades com a problemes socials. S'accepta comunament que el reconeixement oficial de la seua existència i de la seua importància es va produir en la **Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Humà** (Estocolm, 1972), encara que ja apareixien referències explícites en documents d'anys anteriors.

La **Declaració** de la Conferència va destacar la necessitat de compatibilitzar i conjuminar la salvaguarda i millora del medi amb el desenvolupament social i econòmic del món sencer. S'hi va destacar, a més, la participació necessària de la ciutadania, comunitats, empreses i institucions, assumint les responsabilitats que corresponen a cada u. Va observar que correspon a les administracions locals i estatals la major part de la càrrega quant a establir normes i aplicar mesures a gran escala sobre el medi.

Els **Principis** arreplegats en la Conferència són d'un interès enorme. En primer lloc, es va reconèixer el dret fonamental a la llibertat, la igualtat i a tindre unes condicions de vida adequades en un medi de qualitat, però com a contrapartida es va imposar l'obligació de protegir i millorar el medi per a les generacions presents i futures. Cal destacar el principi 19, on s'observa que és **indispensable una labor d'educació en qüestions ambientals**, dirigida tant a la joventut com a les persones adultes, amb una atenció especial al sector de població més poc privilegiada.

Amb això, el **Pla d'acció per al Medi Humà**, aprovat en la Conferència, va preveure la recomanació d'establir un programa internacional d'educació sobre el medi, d'enfocament interdisciplinari, amb caràcter escolar i extraescolar, per a abastar tots els nivells de l'ensenyament i el públic en general, amb l'objectiu d'ensenyar mesures senzilles per a ordenar i controlar el medi ambient. Així, l'any 1975, el Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient (PNUMA) i l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) van iniciar el desenvolupament del **Programa internacional d'educació ambiental**.

5. Marc normatiu

El mateix any, es va celebrar el **Seminari Internacional d'Educació Ambiental de Belgrad** com a plataforma de llançament del Programa internacional d'educació ambiental. El seminari va establir un marc mundial per a desenvolupar l'educació ambiental en totes les edats, dins i fora del sistema escolar formal. A més, en la clausura del seminari, es va adoptar per unanimitat una declaració, amb la qual es va donar un marc i directrius per a l'educació ambiental en el món, que es coneix com la **Carta de Belgrad**.

Després del Seminari de Belgrad, es van fer una sèrie de reunions regionals que van culminar en la primera **Conferència Intergovernamental sobre Educació Ambiental** (Tbilissi, 1977). Llavors la Conferència va adoptar la **Declaració de Tbilissi** en virtut de l'acord unànime sobre el paper eminent de l'educació ambiental per a preservar i millorar el medi ambient mundial. Es va destacar la necessitat de fer comprendre les relacions complexes que hi ha entre el desenvolupament socioeconòmic i la millora del medi ambient, amb aplicació d'un enfocament interdisciplinari.

Unes quantes referències en els darrers anys...

La crisi socioecològica actual obliga a reflexionar sobre el treball invertit en l'àmbit de l'educació ambiental des dels anys setanta. En l'actualitat, hi ha un cos nodrit de normes i d'altres referències que aporten diferents aproximacions a la disciplina en diferents escales.

En l'àmbit europeu, cal destacar la **Recomanació del Consell relativa a l'aprenentatge per a la sostenibilitat mediambiental** (Brussel·les, 2022) que, junt amb altres documents emanats de diferents institucions de la Unió Europea, reconeixen el paper fonamental que exerceix l'educació i la formació en la transició ecològica, en l'emergència climàtica i, en general, en la crisi planetària. S'enforteix, així, el compromís de la Unió Europea amb l'**Agenda 2030 de les Nacions Unides**.

L'existència d'una preocupació pública creixent pel medi ambient fa que una de les formes més efectives de protegir els recursos naturals siga reforçar els mecanismes de participació de la societat en la presa de decisions que tinguen un impacte ambiental. En el sentit dit, resulta d'un interès enorme el desplegament legislatiu de l'article 45 de la **Constitució Espanyola**, junt amb la transposició de les normes europees relatives a l'**accés del públic a la informació mediambiental** i a la **participació en l'elaboració de plans i programes relacionats amb el medi ambient**, que dona com a resultat l'aprovació de la Llei 27/2006, de 18 de juliol.

D'altra banda, la **Llei 42/2007, de 13 de desembre, del Patrimoni Natural i de la Biodiversitat**, inclou, en el preàmbul, que és obligació de les administracions públiques fomentar l'educació i informació general sobre la necessitat de protegir les espècies de flora i fauna silvestres i de conservar-ne els hàbitats, així com potenciar la participació pública. Com a principis inspiradors de la Llei hi ha, entre altres, la garantia de la informació a la ciutadania i la conscienciació sobre la importància de la biodiversitat, així com la seua participació en el disseny i execució de les polítiques públiques.

Altres textos legislatius com la **Llei 7/2021, de 20 de maig, de canvi climàtic i transició energètica** preveu de manera expressa, en el títol VIII, que el sistema educatiu espanyol promourà la implicació de la societat espanyola en les respostes davant del canvi climàtic, reforçant-ne el coneixement i implicacions. A més, afig que el Govern tindrà en compte la influència que té l'educació informal al costat de l'educació formal i l'educació no formal, i en farà ús per a dur a terme campanyes de sensibilització i conscienciació ciutadana sobre els efectes del canvi climàtic i sobre l'impacte de l'activitat humana.

La **Llei 7/2022, de 8 d'abril, de residus i sòls contaminats per a una economia circular**, entre altres qüestions, preveu, respecte dels contractes administratius d'arreglada i tractament de residus, que s'inclouen l'execució de mesures de formació i sensibilització dirigides a la població a la qual es presta el servei, en relació amb la prevenció de residus i la seua perillositat, la reutilització, l'arreglada separada, la preparació per a la reutilització i el reciclatge, i les conseqüències de la gestió indeguda dels residus i de l'abandó de fem dispers (article 16).

Una altra norma estatal que s'ha de destacar és la **Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació**, que en el preàmbul defén que el sistema educatiu no pot ser alié als desafiaments que planteja el canvi climàtic del planeta; els centres docents s'han de convertir en un lloc de custòdia i cura del medi ambient. La modificació inclou com a novetats, quant a principis inspiradors del sistema educatiu espanyol, l'educació per a la transició ecològica amb criteris de justícia social com a contribució a la sostenibilitat ambiental, social i econòmica. Amb referències, en matèria de medi ambient, en els diferents nivells educatius previstos.

5. Marc normatiu

En l'àmbit autonòmic, s'ha de destacar la **Llei 6/2022, de 5 de desembre, de la Generalitat, del canvi climàtic i la transició ecològica de la Comunitat Valenciana**, que estableix el marc normatiu d'acord amb la Llei 7/2021, de 20 de maig, de canvi climàtic i transició energètica, per a adoptar mesures dirigides a mitigar el canvi climàtic, i adaptar-s'hi, que garantisquen una transició ordenada cap a un model social, econòmic i ambiental resilient i neutre en carboni.

La norma valenciana reconeix el paper estratègic de l'educació per a una transició ecològica justa. Entre les finalitats que té, estableix en l'apartat i) de l'article 1 açò: «Fomentar la conscienciació social, l'educació, la investigació, el desenvolupament tecnològic i la innovació, que permeten reduir emissions de gasos d'efecte d'hivernacle en tots els sectors i millorar la resiliència del territori al canvi climàtic».

Amb això, la conselleria competent en matèria de canvi climàtic i transició ecològica té la funció d'impulsar, dinamitzar i coordinar les mesures educatives de comunicació, conscienciació i capacitació de la ciutadania. A més, impulsa l'elaboració del **Pla Valencià Integrat d'Energia i Canvi Climàtic** (article 7), que contempla el **Programa de conscienciació social i capacitació socioeconòmica per a la transició ecològica**.

Al seu torn, els municipis valencians, en el marc de les competències que tenen, han d'aprovar **Plans d'Acció per al Clima i l'Energia Sostenible** (PACES) que, entre altres, han de preveure accions de comunicació, conscienciació i formació. Els ajuntaments han d'elaborar i aprovar, cada dos anys, un informe sobre el grau de compliment dels dits plans (article 18).

La importància de l'educació ambiental en la llei autonòmica és tal que hi dedica el títol V, rubricat com a polítiques de conscienciació, educació i exemplificació en l'Administració. Preveu un sistema de distintius

per a reconèixer iniciatives de la ciutadania, empreses, entitats públiques i privades; promoure programes de comunicació i educació ambiental sobre el canvi climàtic des de les administracions públiques, i promoure la capacitació professional i la investigació. Es prescriu que les administracions públiques promouran programes de comunicació i educació ambiental sobre el canvi climàtic des del coneixement científic. Uns programes que es dissenyaran des de la perspectiva sistèmica de l'Agenda 2030, de manera que es potenciaran les sinergies amb totes les àrees educatives que promouen la sostenibilitat.

Finalment, cal destacar la regulació autonòmica en matèria de residus. D'una banda, la revisió i actualització del **Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana**, aprovat mitjançant el Decret 55/2019, de 5 d'abril, en el qual tenen una importància especial les mesures d'informació, sensibilització, conscienciació i, en suma, d'educació ambiental. El capítol 8 de la present guia analitza en profunditat la importància de l'educació ambiental en el marc del document d'ordenació en matèria de residus.

D'altra banda, la **Llei 5/2022, de 29 de novembre, de la Generalitat, de residus i sòls contaminats per al foment de l'economia circular a la Comunitat Valenciana**, entre altres instruments de la política de residus, preveu mesures d'educació ambiental (article 30), i estableix que: «Els plans locals de residus municipals i els projectes de gestió de desenvolupament dels plans zonals de residus municipals han d'incorporar programes d'actuació d'educació ambiental en matèria de prevenció dels residus, arreplega separada i gestió dels residus d'acord amb la jerarquia de residus i els criteris d'economia circular, i comptar amb el personal necessari per a la seua execució, d'acord amb els requisits establits en el Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana».

L'educació ambiental a diferents escales

Introducció

En capítols anteriors s'han abordat els aspectes fonamentals que defineixen l'educació ambiental i la rellevància que té en les noves polítiques per a una transició ecològica. En el present capítol es proposen les funcions principals que poden desenvolupar unitats, gabinets, àrees, departaments o serveis d'educació ambiental en les entitats locals, així com la contribució a impulsar la sostenibilitat en l'àmbit municipal.

Cal fer una distinció entre serveis d'educació ambiental no integrats en un pla d'àmbit superior i serveis d'educació ambiental integrats en plans locals o supramunicipals, sorgits d'un procés participat, planificat i amb una intervenció indispensable de professionals de l'educació ambiental. Per això, en el capítol 7 es faciliten orientacions per a elaborar documents de planificació en educació ambiental des de les entitats locals.

En qualsevol cas, és prioritari considerar l'educació ambiental com a eina essencial per a millorar l'acompliment en els diversos àmbits d'intervenció municipal: planejament urbanístic, protecció del patrimoni, parcs i jardins, gestió de residus, serveis socials, mercats i comerços, cementeris o promoció de l'esport, entre altres. A fi d'impulsar una presa de consciència individual i col·lectiva, i aconseguir un canvi d'hàbits necessaris per a afrontar el canvi global al qual s'enfronta el planeta Terra.

En el marc de treball descrit, que hi haja personal tècnic dedicat específicament a l'educació ambiental seria la situació desitjable per a dissenyar i executar programes i iniciatives de qualitat suficient. En conseqüència, es recomana crear places específiques per a professionals de l'educació ambiental en les entitats locals de més de 20.000 habitants i unitats o seccions específiques d'educació ambiental en les entitats locals de més de 50.000 habitants.

Es fa fonamental tindre professionals de l'educació ambiental que doten de coherència, estructura, credibilitat, transversalitat i abast suficient les actuacions que s'hi han de desenvolupar. Així mateix, és imprescindible un compromís polític i institucional sòlid, com a garantia de continuïtat, per a permetre que les estratègies, plans i programes d'educació ambiental en les entitats locals perduren en el temps.

6. Unitats d'educació ambiental en les entitats locals

El document «Un viaje por la educación ambiental en España»³² aporta algunes de les claus que poden garantir l'èxit dels processos d'elaboració d'estratègies, plans i programes en educació ambiental:

- La participació oberta de tots els agents implicats, sostinguda i estable en totes les fases.
- La supervisió de personal expert, amb el resultat de plans ben estructurats, coherents i adaptats al territori.
- La capacitat de superar canvis polítics i institucionals.
- La implicació de tota classe d'entitats (alienes o no a l'educació ambiental).
- La sensibilització de les institucions sobre la importància de considerar l'enfocament ambiental en tota actuació.
- La capacitat dels professionals de l'educació ambiental.

Les funcions de les unitats d'educació ambiental

A fi de conèixer les funcions que s'han de dur a terme des de les unitats o serveis d'educació ambiental, es pot acudir a l'estudi «L'educació ambiental a la Comunitat Valenciana. Estudi de base i perspectives», elaborat per professionals del sector, d'on es desprèn que qui es dedique a l'educació ambiental es pot agrupar en quatre categories o llocs amb diferent titulació i funcions. S'exposa, tot seguit, una síntesi del nivell formatiu més habitual i amb les funcions que manifesten els professionals de l'educació ambiental en l'estudi. Cal destacar el caràcter transversal i obert de les opcions formatives principals en educació ambiental.

Lloc: direcció de departament/àrea

Titulació: Universitària

Funcions exclusives

- Dirigir un departament d'educació ambiental.

Funcions compartides

- Executar els aspectes relacionats amb l'educació ambiental previstos en estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Dissenyar estratègies d'acció (missió/visió).
- Difondre accions i projectes d'educació ambiental.
- Participar en processos de sistemes de gestió ambiental.
- Participar en la planificació d'estratègies d'educació ambiental.
- Participar, en els aspectes relacionats amb l'educació ambiental, en processos d'elaborar estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Participar en la planificació i gestió d'àrees protegides a través de l'educació ambiental com a eina.
- Planificar i redactar programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius.
- Planificar i redactar programes, campanyes, projectes i activitats d'educació ambiental.

- Coordinar estratègies d'educació ambiental i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar programes, campanyes i activitats de comunicació, interpretació i educació ambiental i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar equips d'educació ambiental.
- Participar en òrgans de participació ambiental.

Lloc: Coordinació de projecte

Titulació: Universitària

Funcions compartides

- Executar els aspectes relacionats amb l'educació ambiental previstos en estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Elaborar projectes de participació ambiental (concepció i disseny / implementació / seguiment i avaluació)
- Dissenyar estratègies d'acció (missió/visió).
- Desenvolupar programes d'educació ambiental.
- Elaborar i publicar projectes d'investigació i innovació en educació ambiental.
- Difondre accions i projectes d'educació ambiental.
- Organitzar jornades, seminaris i altra classe d'actes en matèria d'educació ambiental.
- Participar en processos de sistemes de gestió ambiental.
- Participar en la planificació d'estratègies d'educació ambiental.
- Participar, en els aspectes relacionats amb l'educació ambiental, en processos d'elaboració d'estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Participar en estudis i projectes que aporten un valor afegit a l'educació ambiental.
- Participar en la planificació i gestió d'àrees protegides a través de l'educació ambiental com a eina.
- Planificar i redactar programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius.
- Planificar i redactar programes, campanyes, projectes i activitats d'educació ambiental.
- Coordinar estratègies d'educació ambiental i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar programes, campanyes i activitats de comunicació, interpretació i educació ambiental i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar equips d'educació ambiental.
- Participar en òrgans de participació ambiental.
- Organitzar processos de participació ambiental.

³² GARCÍA, J. et al. (2006) «Un viaje por la educación ambiental en España. Una visita a algunas de las iniciativas promovidas desde la administración general y autonómica tras la publicación del Libro Blanco». Centre Nacional d'Educació Ambiental. URL https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/recursos/documentos/viaje-educambiental-espana_tcm30-168361.pdf ³³ GENERALITAT VALENCIANA (2021) «L'educació ambiental a la Comunitat Valenciana. Estudi de base i perspectives». Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana. Generalitat Valenciana. URL <https://agroambient.gva.es/documents/20550103/174955437/estudio+sobre+el+estat+de+la+educaci%C3%B3n+ambiental+en+la+Comunitat+Valenciana.pdf/2da9c1c6-eac7-441a-81a1-9142ecad610c?t=1645779788531>

6. Unitats d'educació ambiental en les entitats locals

Lloc: Tècnic/a d'educació ambiental

Titulació: Universitària / cicle formatiu de grau superior

Funcions exclusives

- Redactar projectes de comunicació.
- Dur a terme la comunicació científica de la investigació i innovació en educació ambiental.
- Assessorar i en els aspectes ambientals els departaments de comunicació i donar-hi suport.
- Assessorar en plans i projectes ambientals que precisen l'educació ambiental.
- Assessorar en l'elaboració de materials educatius que volen incorporar la variable ambiental.
- Assessorar i acompanyar el professorat en temes d'educació ambiental.
- Col·laborar i assessorar en la redacció de material normatiu (educació, medi ambient, salut...).
- Fer de consultor a entitats públiques i privades (empreses) sobre temes d'educació ambiental.
- Formar i capacitar en programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius.
- Formar i capacitar personal formador i educador.

Funcions compartides

- Elaborar recursos (materials, activitats, etc.) per a l'educació ambiental.
- Executar els aspectes relacionats amb l'educació ambiental previstos en estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Redactar, dissenyar i produir materials destinats a la comunicació ambiental (per exemple: presentacions, exposicions, suports interpretatius, textos literaris, butlletins informatius, infografies, etc.).
- Elaborar projectes de participació ambiental (concepció i disseny / implementació / seguiment i avaluació).
- Concebre i dissenyar activitats de guia i interpretació.
- Dissenyar estratègies d'acció (missió/visió).
- Desenvolupar programes d'educació ambiental.
- Executar projectes de comunicació.
- Fer faenes administratives i de gestió interna de l'entitat/organització.
- Implementar activitats de guia i interpretació.
- Elaborar i publicar projectes d'investigació i innovació en educació ambiental.
- Difondre accions i projectes d'educació ambiental.
- Organitzar jornades, seminaris i altra classe d'actes en matèria d'educació ambiental.
- Contactar amb destinataris per a oferir les activitats i programar-les.
- Participar en processos de sistemes de gestió ambiental.
- Participar en la planificació d'estratègies d'educació ambiental.

- Participar, en els aspectes relacionats amb l'educació ambiental, en processos d'elaboració d'estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Participar en la concepció, disseny i execució de programes de dinamització sociocultural i del territori.
- Participar en estudis i projectes que aporten un valor afegit a l'educació ambiental.
- Participar en la planificació i gestió d'àrees protegides a través de l'educació ambiental com a eina.
- Planificar i redactar programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius.
- Planificar i redactar programes, campanyes, projectes i activitats d'educació ambiental.
- Coordinar estratègies d'educació ambiental i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar programes formatius d'educació ambiental, dirigits a diferents públics i nivells formatius i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Coordinar programes, campanyes i activitats de comunicació, interpretació i educació ambiental i fer-ne el seguiment i l'avaluació.
- Participar en òrgans de participació ambiental.
- Facilitar i acompanyar processos de participació ambiental.
- Dinamitzar processos de participació.
- Organitzar processos de participació ambiental.

6. Unitats d'educació ambiental en les entitats locals

Lloc: Monitor/a d'educació ambiental

Titulació: Cicle formatiu de grau superior / batxillerat

Funcions compartides

- Elaborar recursos (materials, activitats, etc.) per a l'educació ambiental.
- Executar els aspectes relacionats amb l'educació ambiental previstos en estratègies, plans i programes d'altres àmbits.
- Redactar, dissenyar i produir materials destinats a la comunicació ambiental (per exemple: presentacions, exposicions, suports interpretatius, textos literaris, butlletins informatius, infografies, etc.).
- Concebre i dissenyar activitats de guia i interpretació.
- Executar projectes de comunicació.
- Fer faenes administratives i de gestió interna de l'entitat/organització.
- Implementar activitats de guia i interpretació.
- Difondre accions i projectes d'educació ambiental.
- Organitzar jornades, seminaris i altra classe d'actes en matèria d'educació ambiental.
- Contactar amb destinataris per a oferir les activitats i programar-les.
- Participar en processos de sistemes de gestió ambiental.
- Participar en la concepció, disseny i execució de programes de dinamització sociocultural i del territori.
- Participar en estudis i projectes que aporten un valor afegit a l'educació ambiental.
- Facilitar i acompanyar processos de participació ambiental.
- Dinamitzar processos de participació.

En les taules, s'observen dos categories de funcions: d'una banda, unes exclusives, pròpies de la direcció d'àrea i del personal tècnic, i, de l'altra, unes funcions compartides per diferents llocs de treball.

Una altra possible aproximació, a les funcions de qui es dedica a l'educació ambiental, es pot obtindre a través dels plec de prescripcions tècniques per a contractar serveis d'educació ambiental, que liciten habitualment consorcis de residus, mancomunitats i ajuntaments a la Comunitat Valenciana. Les més freqüents són:

- **Dissenyar l'estratègia d'educació ambiental en els municipis adherits al servei; o bé, conceptualitzar, dissenyar i fer les activitats incloses en el pla d'educació ambiental.**
- **Desenvolupar diverses accions d'educació ambiental en els municipis adherits mitjançant professionals de l'educació ambiental capacitats per a fer-ho.**
- **Fer visites educatives en matèria de residus.**
- **Elaborar i distribuir materials educatius/informatius.**
- **Formar i assessorar col·lectius, entitats o associacions en matèria d'ecologia, gestió de residus, reciclatge i activitats anàlogues.**
- **Dur a terme accions d'educació ambiental en diferents medis i emplaçaments.**

- **Programar, de manera conjunta amb la persona responsable del departament de medi ambient, el funcionament general del servei d'educació ambiental: horaris, torns, materials necessaris, etc.**
- **Fer reunions internes de coordinació amb la persona responsable del departament de medi ambient.**
- **Elaborar informes mensuals (trimestrals, anuals) del servei prestat.**
- **Elaborar el calendari d'activitats.**
- **Fer el seguiment i l'avaluació quantitativa i qualitativa de les accions.**

Es fa imprescindible disposar de **personal específicament dedicat a l'educació ambiental**, independentment que hi haja àrees o unitats integrades en l'entitat local dedicades a això. L'educació ambiental es pot desenvolupar a diferents escales, des d'accions puntuals fins a la creació d'unitats específiques, amb un ventall ampli d'opcions intermèdies en què es pot avançar de manera progressiva.

El municipi és una peça clau en la transició ecològica, s'han d'aprofitar les múltiples aportacions que pot fer l'educació ambiental a la gestió municipal. L'educació ambiental en els municipis és **vector de l'acció transformadora**, crucial per a complir compromisos i aconseguir objectius en diferents àmbits de la intervenció municipal, per a la transició ecològica. Sense professionals de l'educació ambiental als ajuntaments, la transformació, necessària, és impossible.

Els plans d'educació ambiental com a eina de gestió i transformació en l'àmbit municipal

Introducció

La planificació i el desenvolupament adequats de l'educació ambiental, en l'àmbit municipal, permetrà contribuir de manera decidida des de l'escala local a la transició ecològica. El present capítol es dedica a assenyalar les orientacions bàsiques per a planificar l'educació ambiental que es duga a terme des d'una entitat local, però amb l'esperit d'influir i servir de referència a totes les intervencions d'educació ambiental que es facen en el municipi.

- Partir d'una visió actualitzada de l'estat socioambiental del municipi i d'un bon coneixement del context global, per a definir els objectius a perseguir i les accions necessàries per a aconseguir-los.
- Inspirar l'activitat pública local en educació ambiental a través d'un pla que supose una guia referencial prèviament establida.
- Orientar tota activitat municipal amb el prisma de la transició ecològica, secundant-se en l'educació ambiental com a vector de transformació.
- Integar la sostenibilitat de manera transversal en la gestió municipal, arribant a totes les àrees i estructures de les entitats locals.
- Posicionar la planificació municipal en educació ambiental com una referència en l'àmbit local per a totes les actuacions que s'hi duguen a terme.
- Prioritzar que en els plans participen la població i les entitats locals.

Les orientacions dites, igual que altres eines de planificació municipal, ajuden a identificar la situació de partida, els objectius, els recursos disponibles, les línies estratègiques, les accions amb les quals aconseguir els objectius, l'avaluació i el seguiment de les accions implementades, a més de servir de guia tant a gestors municipals com a la resta d'agents implicats.

7. Orientacions per a planificar l'educació ambiental en els municipis

En l'elaboració d'un pla d'educació ambiental, es distingeixen diverses fases:

- Reflexió prèvia
- Diagnòstic
- Participació pública
- Consideració dels enfocaments de la guia EAR i del PAEAS
- Proposta de document de planificació

A continuació, es descriuen de manera succinta les qüestions que s'han de determinar en cada una de les fases.

DIAGNÒSTIC

On estem?

Es fa necessari arrebregar informació de la situació actual del municipi, de la problemàtica que hi ha i de les causes que la generen.

En cap cas es parteix de no res, ja que en qualsevol municipi hi ha diagnòstics, avaluacions, plans, etc., que o bé corresponen a àmbits determinats com la mobilitat, l'urbanisme, els residus, etc., o fins i tot a altres de més amplis com els PACES. Tota una informació que ens mostra com és el territori, els valors diferenciadors que té, el teixit social, l'activitat econòmica, la història, etc. En definitiva, s'obté la **imatge pròpia del municipi** i n'estableix la idiosincràsia com a punt de partida.

Aplicar la idea de transició ecològica justa al diagnòstic és fonamental per a identificar els punts i assumptes rellevants que clarament han d'aparèixer en el pla d'educació ambiental i que seran mereixedors d'accions concretes.

El diagnòstic s'ha de fer comptant amb tots els agents socials implicats, desenvolupant un procés indispensable de **participació pública** que permeta reunir les inquietuds i necessitats de la ciutadania. Així, el document de planificació té com a fonament el compromís de la població, element clau en la gestió municipal.

On anem?

Amb el diagnòstic definit toca analitzar tot el que ja es fa en matèria de sostenibilitat, començant per considerar el **context normatiu, els plans i programes locals** aprovats amb incidència en la transició ecològica i que encaixen en la filosofia de partida. En tot moment, hi ha d'haver coherència entre la gestió municipal, les polítiques que s'han d'implementar des de cada àrea competencial i les intervencions en educació ambiental.

Així, s'ha d'atendre el contingut dels instruments aprovats en matèria de transició ecològica en el municipi, com són els plans d'acció per al clima i l'energia sostenible (PACES), els plans d'acció local per a la sostenibilitat (PALS), els plans de mobilitat urbana sostenible (PMUS), els plans locals de gestió de residus, l'Agenda 2030 o l'Agenda Urbana, entre altres.

Amb tot el camí dit recorregut, el pla pot començar a definir uns **objectius generals** a aconseguir amb intervencions d'educació ambiental. Uns objectius que han de ser viables, precisos, concrets i disposar d'indicadors mesurables que permeten quantificar el grau de consecució. L'establiment i la prioritització d'objectius depèn de les necessitats detectades.

A més, s'ha de fer la planificació temporal de les intervencions. L'elaboració d'un **cronograma** permet desglossar l'objectiu general en xicotetes metes que, en assolir-les, contribueixen a aconseguir cada un dels objectius marcats.

Com ho aconseguim?

Després de determinar la situació de partida i de saber cap a on s'ha de dirigir el camí de la transició ecològica, toca puntualitzar de quina manera s'aconseguirà el nou escenari. Ací pot vindre bé respondre a les preguntes:

Què tenim?, què necessitem?, quines maneres hi ha d'obindre-ho?

Sobre la base de les necessitats i els objectius plantejats en matèria d'educació ambiental, s'identifiquen els **recursos** necessaris per a aconseguir-los. Per a la qual cosa s'ha de saber quins recursos hi ha i quins són precisos per a desenvolupar les intervencions adequadament.

Cal fer menció ací de les consideracions aportades per la publicació Educació ambiental. *D'on venim? Cap a on anem?*³⁴ Un document que ofereix una visió de la **ciutat com a equipament** ideal per a l'educació ambiental, que pot ajudar a identificar els elements, les interaccions i l'ecosistema urbà com a font i escenari potencials per a desenvolupar l'educació ambiental.

34. GENERALITAT VALENCIANA (2018) «Guia d'acció per a l'educació ambiental, educació ambiental en ruta (EAR)». Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana. URL <https://agroambient.gva.es/va/web/ceacv/educacion-ambiental-en-ruta> 35. MITECO (2021) «Pla d'acció d'educació ambiental per a la sostenibilitat (2021-2025)». Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic. Govern d'Espanya. URL https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/plan-accion-educacion-ambiental/plandeacciondeeducacionambientalparalasostenibilidad2021-202508-21_tcm30-530040.pdf 36. OFICINA TÉCNICA D'EDUCACIÓ I PROMOCIÓ AMBIENTAL (2017) Educació ambiental. D'on venim? Cap a on anem?. Gabinet de Premsa i Comunicació de la Diputació de Barcelona.

7. Orientacions per a planificar l'educació ambiental en els municipis

1. La població com a aula

És possible usar la població com a recurs, escenari i aula, utilitzant-ne els elements per a facilitar els aprenentatges de primera mà, millorant el coneixement de l'entorn i valors propis.

“Si conec el meu entorn, el respectaré”

2. La població com a ecosistema:

Igual que un entorn natural, la població és un ecosistema de caràcter urbà, amb les seues entrades, eixides i interaccions d'energia, aigua, recursos i residus. Que la ciutadania conega eixes dinàmiques, els elements que tenen i relacions que hi ha és crucial per a comprendre el funcionament d'una localitat.

“Si entenc com funciona, evitaré que s'altere”

3. Els problemes ambientals de la població:

La major part dels impactes ambientals negatius es generen a les ciutats: contaminació, pèrdua de sòls i biodiversitat, erosió, etc. S'ha d'incidir en eixos problemes, en els efectes que comporten i en la urgència de trobar-hi solució, com a oportunitat per a l'educació ambiental.

“Si conec els problemes, podré resoldre'ls”

4. La gestió ambiental de la població:

Implicar la ciutadania en la gestió ambiental del municipi facilita que es comprometa i assumisca responsabilitats, en ser percebuda com un àmbit propi del qual es participa directament. Fomentar conductes sostenibles i promoure el canvi d'hàbits facilitarà la gestió ambiental municipal.

“Si sé què he de fer, col·laboraré per a aconseguir-ho”

5. La transformació de la població:

La ciutadania decideix cap a on es dirigeix la població; una ciutadania activa i conscienciada participa en la definició d'objectius, vincula l'educació ambiental amb l'acció cívica. Implicar i empoderar la població a prendre decisions garanteix la cooperació.

“Si sent que participe del canvi, m'hi implicaré”

Una qüestió clau és considerar que l'educació ambiental necessita **recursos econòmics**, humans i tècnics, sostinguts en el temps. La qualitat de les propostes i l'obtenció de resultats a curt, mitjà i llarg termini demanen un plantejament estructural de l'educació ambiental en el municipi. En conseqüència, és necessari fer previsió dels costos associats a dissenyar, desenvolupar i avaluar la planificació en educació ambiental. S'ha de preveure, en cada anualitat, crèdit suficient i idoni en els pressupostos de les entitats locals, de la mateixa manera que es fa amb altres àrees de gestió municipal.

D'altra banda, la Guia d'acció per a l'educació ambiental, educació ambiental en ruta (EAR)³⁷ inclou un apartat dedicat a la **dotació de recursos econòmics** per a l'educació ambiental, del qual es poden extraure les iniciatives següents:

- Impulsar que s'establisquen ajudes públiques estables, així com buscar finançament privat a través de la responsabilitat social corporativa de les empreses, per a fer costat a organitzacions que duen a terme projectes d'educació ambiental, per a enfortir els equipaments i serveis d'educació ambiental i per a donar suport a programes o accions d'educació ambiental per als diferents sectors de la societat.
- Establir, en les administracions públiques, línies pressupostàries específiques destinades a executar programes d'educació ambiental.
- Dotar els centres (educatius, sanitaris, socials, culturals, etc.) de recursos humans i financers que els permeten funcionar de manera sostenible i implicar-se en projectes d'educació ambiental.

Participació pública

La implicació i participació ciutadana en totes les fases d'elaboració de la planificació en educació ambiental són necessàries, si es vol aspirar a tindre èxit, però sobretot és una estratègia bàsica d'implicació i suport de la ciutadania a les actuacions que es duen a terme.

S'han de contemplar les iniciatives en matèria de transició ecològica que sorgeixen de la població i els col·lectius o que les impulsen, apostant per noves metodologies i tècniques en educació ambiental basades en la creativitat i innovació social.

Han d'encaixar en la planificació que es faça, ja que doten el pla d'una profunditat i abast molt més gran. Ací el pla aporta una visió de conjunt amb objectius comuns i les accions dels agents locals arriben més i més lluny sobre el terreny.

De més a més, facilitar i impulsar els processos grups, que exploren l'espai emocional i creatiu, pot contribuir a trencar les barreres socials que dificulten el canvi de pensament que persegueix l'educació ambiental.

7. Orientacions per a planificar l'educació ambiental en els municipis

El procés de participació pública tindrà entre els objectius:

- Escoltar totes les persones implicades, agents socials, empreses, col·lectius, associacions, impulsors d'iniciatives, etc.
- Comptar amb el punt de vista de professionals en els diferents àmbits d'intervenció municipal.
- Detectar tots i cada un dels problemes que poden suposar una oportunitat per a impulsar una transformació activa de la societat, secundant-se en el coneixement de la mateixa ciutadania.
- Detectar i implicar els agents locals que ja fan educació ambiental en el municipi i implicar-los en el pla.

Després de les consultes, se n'analitzen i interpreten els resultats, amb la finalitat d'extraure conclusions que contribuïsquen a identificar les necessitats del municipi i de la ciutadania. Unes conclusions que contribueixen a configurar els objectius i les metes de la planificació en educació ambiental. El valor de les conclusions obtingudes en la participació pública és molt alt, incorporar-les a la planificació en educació ambiental suposa que la ciutadania se senta part rellevant del procés i tinga bona predisposició a fer canvis cap a una societat més compromesa, activa i participativa per a la transició ecològica.

Consideració dels enfocaments de la guia EAR i del PAEAS

La **Guia d'acció per a l'educació ambiental, educació ambiental en ruta (EAR)** ³⁸ representa un document d'una importància especial per a elaborar un pla d'educació ambiental en l'àmbit local. A més de les anotacions fetes en capítols anteriors respecte de la guia, en el present apartat s'han de tindre en compte els objectius específics que conté:

1. Possibilitar el **desenvolupament d'una ètica ambiental**, mitjançant la construcció col·lectiva dels valors que inspiren la sostenibilitat.
2. Ajudar la ciutadania a adquirir eixos valors i a sensibilitzar-se amb les **premisses de la sostenibilitat**.
3. Afavorir el **pensament crític i innovador**, fomentant la diversitat d'opinions, així com una actitud favorable a dialogar i a trobar consens.
4. Facilitar la comprensió del paper de l'individu en la generació de **problemes ambientals** i conscienciar de la importància del **comportament individual responsable** per a resoldre'n, tant en l'àmbit local com en el global.
5. Suscitar l'interés de la població per les variables ambientals, econòmiques i socials, facilitant que es comprenga com s'interrelacionen i fomentant la capacitat d'analitzar de manera crítica i constructiva el marc socioeconòmic.

6. Afavorir un **canvi d'actitud i de comportament** coherents amb la construcció dels nous valors de sostenibilitat. Afavorir un estil de vida d'acord amb la realitat limitada del nostre entorn.

7. Habilitar les estructures i canals de participació necessàries per a aconseguir en **empoderament de la ciutadania** per a abordar les qüestions ambientals.

8. Propiciar la generació d'estructures que permeten **coordinar i avaluar els plans i programes** en matèria d'educació ambiental.

9. Fomentar la **responsabilitat social** i el compromís ambiental en els diferents sectors públics i privats.

10. Animar els diferents sectors socioeconòmics a adquirir **compromisos concrets de sostenibilitat**.

El **Pla d'acció d'educació ambiental per a la sostenibilitat 2021-2025 (PAEAS)**³⁹, d'àmbit estatal, té com a objectiu definir les línies d'acció de l'educació ambiental fins a l'any 2025. El text pretén impulsar un canvi cultural que permeta respondre adequadament als reptes socioambientals actuals, de manera coordinada, participada i amb corresponsabilitat institucional i social.

Amb tal finalitat, es determinen sis eixos operatius i seixanta-una accions clau que els desenvolupen:

Eixos operatius del PAEAS

1. Transversalització de l'educació ambiental per a la sostenibilitat en les polítiques públiques.
2. Innovació, investigació i millora dels programes i activitats educació ambiental per a la sostenibilitat.
3. Integració de la sostenibilitat en el sistema educatiu i formatiu.
4. Professionalització i consolidació de l'educació ambiental per a la sostenibilitat.
5. Escenaris i espais específics d'intervenció.
6. Comunicació, divulgació i acció ciutadana.

Cal destacar, entre les accions que preveu el PAEAS, una acció específica dins del primer eix operatiu, que inclou la necessitat de desenvolupar documents de planificació en l'àmbit municipal.

Acció 1.1.3: Elaboració i execució de plans o programes d'educació ambiental per a la sostenibilitat en les entitats locals

Els plans han d'incorporar els enfocaments derivats del PAEAS i estar vinculats a les polítiques ambientals, amb una visió integral dels entorns locals, d'una forma ecodependent, transformadora i resilient, amb enfocament de gènere i de justícia social i ambiental. Partiran de l'avaluació i el diagnòstic dels recursos, estructures i equipaments d'educació ambiental per a la sostenibilitat locals, de l'anàlisi de necessitats i potencial local per a satisfer-les, i plantejaran accions concretes i dirigides a problemes concrets i situacions contingents.

³⁸. GENERALITAT VALENCIANA (2018) «Guia d'acció per a l'educació ambiental, educació ambiental en ruta (EAR)». Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana. URL <https://agroambient.gva.es/va/web/ceacv/educacion-ambiental-en-ruta> ³⁹. MITECO (2021) «Pla d'acció d'educació ambiental per a la sostenibilitat (2021-2025)». Ministeri per a la Transició Ecològica i el Repte Demogràfic. Govern d'Espanya. URL https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/plan-accion-educacion-ambiental/plandeacciondeeducacionambientalparalasostenibilidad2021-202508-21_tcm30-530040.pdf

7. Orientacions per a planificar l'educació ambiental en els municipis

Proposta de document de planificació

Finalment, amb totes les consideracions anteriors, es facilita una proposta d'apartats per als documents de planificació en educació ambiental. Segueix l'estructura d'altres plans i programes d'àmbit municipal. Els diferents apartats s'han de completar amb la informació obtinguda en les diferents fases descrites en epígrafs anteriors.

I. Introducció

Presentació del document de planificació.

II. Justificació

Motivació que acredita la necessitat del document de planificació.

III. Diagnòstic

Informació de la població, de l'activitat municipal i de l'entorn, i de la situació de l'educació ambiental en l'àmbit local.

IV. Problemàtica i oportunitats

Identificació dels obstacles principals per a la transició ecològica, considerats com a oportunitats per a impulsar la transformació cap a la sostenibilitat.

V. Objectius

Concreció específica de cada objectiu per a reflectir els resultats i efectes esperats.

VI. Línies d'acció

Definició de línies d'acció en atenció a les necessitats detectades, amb diferents activitats en educació ambiental cada una, agrupades per temàtica, destinataris o altres elements comuns. Han de ser coherents amb els apartats anteriors, i amb la política i gestió municipal. Així mateix, dotaran de coherència totes les intervencions i el document de planificació, en vertebrar de manera integral tota actuació en educació ambiental.

VII. Públic objectiu

Disseny i adaptació d'accions per a cada un dels públics objectiu. S'ha de fer una segmentació de destinataris per a assegurar l'èxit de les actuacions en educació ambiental.

VIII. Recursos i equipaments

Determinació dels recursos i equipaments disponibles i necessaris, considerant les aplicacions pressupostàries requerides. Tant ací com en el punt VI, s'ha d'establir la planificació temporal i altres qüestions organitzatives de les intervencions.

IX. Coordinació amb altres plans i programes

Reflex del vincle del document de planificació en educació ambiental amb altres instruments de gestió municipal, per a establir-hi sinergies.

X. Avaluació i seguiment

Definició d'un sistema d'avaluació i seguiment de la planificació, aspecte crucial per a comprovar la consecució dels objectius plantejats. L'avaluació adequada de les intervencions permet detectar errors, desviacions, esmenar-ne i mostrar els resultats obtinguts tant a l'entitat local com a la ciutadania. La Guia EAR ofereix un document específic per a fer-ho: Guia de criteris de qualitat en educació ambiental, per a incorporar criteris de qualitat tant en la fase d'elaborar propostes, com en la d'executar-ne i, posteriorment, de fer-ne l'avaluació.

L'educació ambiental per a millorar la gestió dels residus domèstics i assimilables

Les mesures d'educació ambiental són un dels pilars fonamentals de la **Llei 5/2022, de 29 de novembre, de la Generalitat, de residus i sòls contaminats per a fomentar l'economia circular a la Comunitat Valenciana**. La norma detalla les accions que les administracions locals i autonòmica, en el marc de les competències que tenen, han de dur a terme per a aconseguir els objectius que estableix la Llei (article 30). Així, tant informar de les conseqüències negatives sobre el medi ambient que té l'ús incorrecte de productes que generen residus perillosos i l'augment de la producció de residus com previndre-les formen part del mostrar d'actuacions necessàries. També, es promou la participació activa de la ciutadania, empreses i entitats sense ànim de lucre per a aconseguir reduir la producció de residus i la seua perillositat, i es fa èmfasi en les accions de sensibilització per a evitar l'abandó de residus en espais naturals continentals i en ecosistemes marins.

Una altra novetat que aporta la norma és l'obligació de destinar l'1 per cent de l'import dels contractes d'arreglega o tractament de residus a mesures d'educació ambiental, formació i sensibilització. Així com promoure la formació en matèria de prevenció i gestió de residus per al personal de l'Administració, especialment dirigida al personal funcionari que haja d'actuar en l'àmbit de la vigilància i la inspecció de residus, com per a les empreses productores i els gestors professionals de residus. S'estableix, de més a més, que els plans locals de residus i els projectes de gestió de desenvolupament dels plans zonals hauran d'incorporar **programes d'actuació d'educació ambiental** en matèria de prevenció dels residus, arreglega separada i gestió dels residus d'acord amb la jerarquia de residus i els criteris d'economia circular. Condicionant, a partir de l'any 2024, l'accés a les línies d'ajuda que promoga la Generalitat Valenciana en matèria de prevenció, reutilització i gestió de residus, a disposar de manera prèvia de pla local o projecte de gestió, segons corresponga, que ha d'incloure un programa d'actuació d'educació ambiental.

8. L'educació ambiental en el marc del pla integral de residus

D'altra banda, la publicació del Decret 55/2019, de 5 d'abril, del Consell, que aprova la revisió del **Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana**, va suposar una fita d'una transcendència enorme per als agents vinculats amb l'educació ambiental i els ajuntaments del territori valencià.

L'article 14 del dit reglament va establir la necessitat que els municipis aprovaren un **pla local de gestió de residus domèstics i assimilables**. Uns plans que inclouen, entre altres continguts, una guia pràctica per a separar de manera correcta els residus i les mesures de conscienciació, transparència i tutoria sobre la ciutadania en la implantació dels processos i educació ambiental que s'han d'aplicar en cada municipi.

A més, segons l'article referit, dins de tots els plans locals de gestió de residus, **tots els municipis de fins a 5.000 habitants hauran de disposar** de, com a mínim, **una persona professional de l'educació ambiental** a jornada completa per a millorar la gestió dels residus domèstics i assimilables, a fi de donar un servei de proximitat a la ciutadania, el comerç i les empreses sobre les pràctiques més bones en matèria de gestió de residus i els nous criteris i oportunitats de l'economia circular a escala municipal. Específicament, en tot el que té a veure amb la prevenció en la generació de residus domèstics i assimilables, la preparació per a la reutilització i les arplegues selectives en origen. Els municipis menors de 5.000 habitants es poden agrupar per a compartir professional.

La taula següent indica el nombre mínim de professionals de l'educació ambiental a jornada completa necessaris segons el nombre d'habitants de cada municipi:

- Fins a 5.000 habitants: 1
- Entre 5.001 i 9.999 habitants: 2
- Entre 10.000 i 50.000 habitants: 3
- Entre 50.001 i 99.999 habitants: 4
- Entre 100.000 i 199.999 habitants: 5
- Entre 200.000 i 299.999 habitants: 6
- Entre 300.000 i 399.999 habitants: 7
- Entre 400.000 i 1.000.000 habitants: 8

Es contempla en el PIRCVA, en concret per als ecoparcs, que és un tipus d'instal·lació que ha de servir com a equipament d'educació ambiental, amb l'objectiu d'informar i sensibilitzar la ciutadania sobre els beneficis ambientals de segregat de manera correcta els residus. Les entitats locals han de fer actuacions de sensibilització i difusió ambiental per

a donar a conèixer que hi ha ecoparc i els beneficis que comporta. S'han d'organitzar periòdicament col·loquis i jornades divulgatives en escoles i instituts, així com amb les associacions ciutadanes i de comerciants de la localitat. S'han de col·locar cartells per la població i fer servir els mitjans de comunicació locals.

Seguint l'article 14, s'observa que les labors d'educació ambiental s'han de coordinar amb les que duen a terme els consorcis de residus i ens locals competents en gestió d'ecoparcs, valorització i eliminació de residus domèstics i assimilables. No obstant això, no poden, en cap cas, substituir-los o que els substituïsquen, atés que amb la mesura es pretén disposar de més mitjans humans i materials per a fomentar la prevenció en la generació de residus, la preparació per a la reutilització i el foment de les arplegues selectives en origen.

No obstant això, el Decret permet que les entitats locals facen convenis amb els consorcis de residus i ens locals competents en gestió d'ecoparcs, valorització i eliminació de residus domèstics i assimilables, per a gestionar de manera col·laborativa els mitjans d'educació ambiental. Igualment, es preveu que, tant la Generalitat Valenciana com les diputacions provincials, podran col·laborar econòmicament en el desenvolupament de les labors d'educació ambiental local.

En atenció a la previsió anterior, cal destacar l'Ordre 19/2021, de 4 d'octubre, de la consellera d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, per la qual s'estableixen les **bases reguladores per a concedir ajudes per a contractar educadors i educadores ambientals** en les entitats locals, en el marc del Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana. Amb la finalitat d'habilitar una línia de col·laboració amb les entitats locals, a fi de facilitar i afavorir l'educació ambiental en els municipis. Les convocatòries d'ajudes es fan públiques anualment mitjançant resolució de qui és titular de la conselleria competent en matèria de medi ambient.

El Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana estableix que els **serveis d'educació ambiental local** es poden prestar de **manera directa**, mitjançant personal funcionari, laboral o empleat públic de les entitats locals, o bé mitjançant **gestió indirecta**, segons que decidisca en cada cas l'entitat local responsable. Tot això, d'acord amb el degut respecte a l'autonomia local en la matèria.

8. L'educació ambiental en el marc del pla integral de residus

La disposició de professionals de l'educació ambiental per part dels municipis, sobre la base de l'aprovació de la revisió del Pla integral de residus de la Comunitat Valenciana, ha seguit les dos modalitats de gestió previstes en el dit instrument d'ordenació.

GESTIÓ DIRECTA

- **Constitució de borses de treball per a personal laboral i funcionari interí.**

- **Creació de places d'educació ambiental.**

GESTIÓ INDIRECTA

- **Convenis de col·laboració amb consorcis de residus.**

- **Licitació de contractes públics.**

En una aproximació qualitativa a les modalitats de gestió que hi ha en el territori valencià, obtinguda de les pàgines web corporatives dels diferents ajuntaments, butlletins oficials de les respectives províncies i plataforma de contractació de l'Estat, entre altres, la proporció entre una modalitat i altra no està equilibrada ni quant al tipus de gestió ni quant a la fórmula de contractació, atés que la gestió indirecta està molt més estesa. La gestió indirecta, a través dels consorcis de residus, supera la resta de figures de contractació, i són sis els consorcis que han licitat contractes públics i un que ha optat per convocar ocupació pública, de tretze consorcis de residus que hi ha a la Comunitat Valenciana. De més a més, cal destacar la posada a disposició, per part de la Diputació de Castelló, del servei d'educació ambiental per a millorar la gestió dels residus domèstics i assimilables en cent setze municipis de menys de 5.000 habitants.

Quant a titulacions exigides i perfils professionals requerits, en observar els condicionants tècnics dels plec dels contractes administratius o els requisits per a aspirants a ocupació pública, s'hi detecten dos tendències. D'una banda, en serveis mancomunats o consorcis de residus, on l'envergadura del servei és més grossa, domina l'exigència de diversos perfils en l'equip de treball:

- Coordinació tècnica del servei amb titulació universitària.
- Responsable de premsa i xarxes socials amb titulació universitària.
- Expert en residus amb titulació universitària.
- Professional de l'educació ambiental, tècnic superior o titulació universitària; a vegades, no s'especifica titulació.

D'altra banda, en serveis promoguts directament des de les entitats locals, es demana un sol perfil professional per a fer la faena en matèria d'educació ambiental. S'hi exigeix, com a requisit, principalment, disposar de titulació de tècnic superior o, fins i tot, titulació universitària.

Tècnic superior sol ser la formació majoritària requerida per a accedir a llocs de treball d'educació ambiental, concretament tècnic superior en Educació i Control Ambiental. Quant a titulacions universitàries, quan es requereixen, hi ha una varietat de títols relacionats amb la branca de ciències i pedagogia.

Finalment, en relació amb les funcions encomanades a serveis d'educació ambiental, per al cas dels serveis de més envergadura (consorcis o mancomunitats), les faenes es poden agrupar de la manera següent:

- Assessorar en matèria de comunicació i definir l'estratègia comunicativa.
- Mantindre i produir contingut en espai web i xarxes socials.
- Promoure i, si és el cas, dissenyar la imatge del servei.
- Publicar i difondre les campanyes i iniciatives en mitjans de comunicació.
- Dissenyar, desenvolupar i avaluar accions d'educació ambiental en els municipis amb cada un dels públics objectiu.

Qui es dedica a l'educació ambiental, treballa per una ciutadania crítica i activa

Els apartats anteriors han fet un recorregut que ha transitat des de la situació actual de crisi ambiental global, passant per la contribució necessària de les entitats locals a mitigar-ne els efectes. S'ha destacat la importància de la comunicació i l'educació ambiental per a una transició ecològica en l'àmbit local, facilitant indicacions i experiències per a desenvolupar unitats d'educació ambiental des dels ajuntaments. En concret, s'ha ressaltat la previsió del Decret 55/2019, de 5 d'abril, del Consell, com a pionera a imposar l'obligació de disposar de professionals de l'educació ambiental en tots els municipis de la Comunitat Valenciana.

Amb tot això, una vegada arribat al present capítol, la implantació de serveis d'educació ambiental en les entitats locals ha d'excedir la mera obligació. La comunicació i l'educació ambiental s'erigeixen com a eines necessàries i idònies per a millorar l'estat ambiental local i global, i per a contribuir a una transició ecològica justa. Així, es mostren d'una manera succinta les diferents possibilitats que hi ha perquè una entitat local contracte professionals de l'educació ambiental en el seu municipi.

9. La contractació de professionals de l'educació ambiental

Els tipus de prestació i gestió dels serveis públics

L'activitat administrativa es pot classificar tenint en compte diversos criteris, en concret, atesa la tècnica utilitzada es pot diferenciar l'activitat de policia, l'activitat de foment i l'activitat de servei públic. És una classificació que està inclosa en el Reglament de serveis de les corporacions locals, aprovat mitjançant el Decret de 17 de juny de 1955, i en els articles 84 i 85 de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local.

L'article 85 indica que «Són serveis públics locals els que presten les entitats locals en l'àmbit de les seues competències». Són competències pròpies del municipi, entre altres, el medi ambient urbà. En particular, parcs i jardins públics, gestió dels residus sòlids urbans i protecció contra la contaminació acústica, lumínica i atmosfèrica en les zones urbanes (article 25).

Seguint l'article 85 s'observa que els serveis públics de competència local s'han de gestionar de la manera més sostenible i eficient d'entre les enumerades a continuació:

A) GESTIÓ DIRECTA: l'activitat la gestiona una administració pública o un ens instrumental.

- Gestió de la mateixa entitat local
- Organisme autònom local
- Entitat pública empresarial local
- Societat mercantil local

B) GESTIÓ INDIRECTA, mitjançant les diferents formes que preveu la Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic, principalment, contracte de concessió de serveis i contracte de serveis.

La contractació de l'educació ambiental en les entitats locals

Les administracions locals poden optar per **gestionar directament** la contractació de professionals d'educació ambiental mitjançant convocatòria d'ocupació pública, per a accedir com a personal laboral o funcionari. Amb diferents possibilitats quant al procediment de selecció: sistema d'oposició, concurs oposició o concurs de valoració de mèrits. I, amb diverses opcions quant als grups de classificació professional: grup C, subgrup C1, grup B o grup A2, amb títol de batxillerat o tècnic, tècnic superior i grau universitari, respectivament ⁴¹.

Quant a la **gestió indirecta**, el **contracte de serveis** és el tipus més utilitzat en educació ambiental per part de les entitats locals. Els contractes de serveis són els que tenen com a objecte prestacions consistentes a desenvolupar una activitat o dirigides a obtenir un resultat diferent d'una obra o subministrament, inclosos els contractes en què la persona adjudicatària

s'obligue a executar el servei de manera successiva i per preu unitari ⁴².

Els serveis d'educació ambiental...

Els **serveis d'educació ambiental** tenen la comesa de promoure una ciutadania crítica i activa, que siga conscient de l'impacte de les seues decisions, per a transitar cap a una transició ecològica justa.

Algunes de les **funcions** que exerceixen:

- Aconsellar i assessorar en comunicació i educació ambiental.
- Dissenyar i redactar projectes.
- Desenvolupar campanyes d'informació i sensibilització.
- Dissenyar recursos i materials educatius.
- Coordinar programes i projectes.
- Executar activitats en educació ambiental.
- Fer guies i itineraris.
- Formar persones alienes a l'educació ambiental.
- Fer seguiment i avaluació d'accions, programes i projectes.

Tot això, des d'un **prisma multidisciplinari**, que excedeix amb escreix la temàtica dels residus domèstics i assimilables, com pot ser el coneixement del medi natural i rural, el consum responsable, l'ús eficient de l'aigua, l'eficiència energètica, la mobilitat o l'alimentació sostenibles.

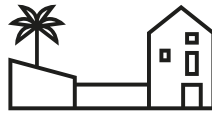
Per tant, la contractació de professionals de l'educació ambiental la determina el context local (els habitants, el teixit social i econòmic, la problemàtica ambiental, l'estructura industrial, etc.), les finalitats que s'hi plantegen, que hi haja estructura orgànica i planificació prèvies, etc. En qualsevol cas, la categoria professional que s'especifique en el contracte ha de respondre a les funcions que s'hagen establert.

⁴¹. Vegeu el Reial decret legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'estatut bàsic de l'empleat públic. ⁴². Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic, per la qual es transposen a l'ordenament jurídic espanyol les directives del Parlament Europeu i del Consell 2014/23/UE i 2014/24/UE, de 26 de febrer de 2014 (article 17). ⁴³. GENERALITAT VALENCIANA (2021) «L'educació ambiental a la Comunitat Valenciana. Estudi de base i perspectives». Centre d'Educació Ambiental de la Comunitat Valenciana. Generalitat Valenciana. URL <https://agroambient.gva.es/documents/20550103/174955437/estudio+sobre+el+estat+de+la+educaci%C3%B3n+ambiental+en+la+Comunitat+Valenciana.pdf/2da9c1c6-eac7-441a-81a1-9142ecad610c?t=1645779788531>

**GENERALITAT
VALENCIANA**

Conselleria d'Agricultura,
Desenvolupament Rural,
Emergència Climàtica
i Transició Ecològica

**CENTRE D'EDUCACIÓ
AMBIENTAL**

DE LA COMUNITAT VALENCIANA